

LUNDS UNIVERSITET
Musikhögskolan i Malmö

EXAMENSARBETE 15hp

Vårterminen 2017

Läroutbildningen i musik

Evelina Gustafsson

”Oj, du har en annan uppfattning”

Gymnasielärare i musik och deras syn på demokrati- /värdegrundsuppdraget och kunskapsuppdraget

Handledare: Martin Malmström

Sammanfattning:

Författare: Evelina Gustafsson

Titel: ”Oj, du har en annan uppfattning!” Gymnasielärare i musik och deras syn på demokrati- /värdegrundsuppdraget och kunskapsuppdraget

Studien undersöker tre gymnasielärare i musik och deras syn på skolans två huvudsakliga uppdrag: kunskapsuppdraget och demokrati- och värdegrundsuppdraget, som ämnar förbereda barn och ungdomar för deras inträde i samhällets normer och ett arbetsliv. Undersökningar visar att lärare misslyckas med demokrati- och värdegrundsuppdraget där en bidragande orsak varit att det har skett en förändring i demokrati- och värdegrundsuppdragets roll i de senaste ämnesplanerna vilka endast har kunskap i fokus. Undersökningarna visar även att lärare saknar pedagogiska verktyg och metoder för att inkludera demokrati- och värdegrundsuppdraget i sin undervisning. Syftet med föreliggande studie har varit att genom kvalitativa intervjuer med tre musiklektörer på gymnasiet undersöka hur de upplever och beskriver det praktiska arbetet med skolans demokrati- och värdegrundsuppdrag. Sju aspekter på studiens forskningsfråga har därefter lagts fram. Studiens tre musiklektörer menar initialt att de ser på demokrati och värdegrund som en självklarhet i sin undervisning men det framkommer intressanta perspektiv på denna uppfattning. Det rör sig om huruvida dessa begrepp är självklara för att de är vedertagna och därför saknar tydliga definitioner eller om de är självklara på grund av att lärarna reflekterat mycket kring begreppen. Det framkommer även vilken betydelse ett kollegialt sammanhang har där lärare gemensamt diskuterar och reflekterar kring demokrati- och värdegrundsuppdraget då ett sådant samtal spelar en stor roll i vilken mån uppdraget kommer genomsyra lärarnas undervisning. I en sådan diskussion uppstår viktiga perspektiv som kan vidga den kollektiva förståelsen för begreppen men även skapa en gemensam sådan. I ett sådant möte möjliggörs även uppbyggandet av ett långsiktigt arbete där alla lärare upplever ett ansvar att värna om uppdraget. Det finns många praktiska svårigheter med uppdraget och för att lyckas med det framgångsrikt behöver lärare tid för att tillsammans hitta metoder för att involvera dem i undervisningen. Utan sådant samarbete hotas demokrati- och värdegrundsuppdraget förlora sin viktiga inverkan på barn och ungdomar.

Nyckelord: demokrati, gymnasieskola, kvalitativa intervjuer, värdegrund, ämnet musik

Abstract:

Title: "Oops, you have a different opinion!" Teachers of music in upper secondary school and their perspectives on the mission of democracy, fundamental values and knowledge

Author: Evelina Gustafsson

The study examines three teachers of music in upper secondary school and their views on the school's two main tasks: the knowledge mission and the democracy and the fundamental values mission, which aim to prepare children and adolescents for their entry into the norms of society, and future careers. Studies show that teachers fail with the democracy and fundamental value mission, where a contributing reason is that there has been a shift in the mission in the latest curriculum, which focuses only on knowledge. Also, studies indicate that teachers lack pedagogical tools and methods to include the values in their teaching.

The purpose of this study has been to investigate, through qualitative interviews with three music teachers in upper secondary school, how they perceive and describe the practical work of the school's mission of democracy and fundamental values. Seven aspects of the study's research question are thereafter presented. In the result, the three interviewees initially argue that they are viewing democracy and fundamental values as elementary in their teaching, but there is an interesting perspective on this opinion. It is a matter of whether these concepts are viewed as elementary because they are commonly used in speech but in reality lack clear definitions or; that they are elementary because the teachers have reflected a lot on the concepts. Also, a collegial context is important where teachers jointly can discuss and reflect on the democracy and value-based mission, as such a conversation plays a major part in the extent to which the mission will saturate teachers' teaching. Where the collegial conversation is a natural part of a school, values are a more natural part of the teachers' awareness. In such discussion, important perspectives emerge that can broaden the collective understanding of the concepts but also create a common one. In such a meeting, long-term work also enables all teachers to take responsibility for the assignment. There are many practical difficulties with the missions and to succeed successfully, teachers need time to collectively find methods to involve them in teaching. Without such cooperation, the democracy and fundamental values mission is threatened to lose its important impact on children and adolescents.

Keywords: democracy, fundamental values, music education, qualitative interviews, upper secondary school,

Innehållsförteckning:

1. Inledning	1
1.1 Förtydligande och definiering av begrepp.....	3
1.1.1 Värdegrund.....	3
1.1.2 Demokratiska arbetsformer och medborgarfostrande.....	4
1.1.3 Kunskap.....	5
2. Syfte	6
2.1 Forskningsfråga.....	6
3. Litteraturbakgrund	7
3.1 Skolans demokratiska uppdrag.....	7
3.1.1 Historik och definition av skolans demokratiuppdrag.....	7
3.1.2 Dragkampen mellan mätbarhet, individens val och långsiktigt demokrati- arbete.....	9
3.2 En granskning av skolan idag.....	10
3.3 Värdegrund och demokrati i ämnet musik.....	11
4. Metod	13
4.1 Kvalitativ och kvantitativ metod. Metodologiska överväganden.....	13
4.2 Studiens fokus.....	14
4.3 Metod för datainsamling: Semi-strukturerad intervju.....	14
4.4 Design av studien.....	14
4.4.1 Förundersökning.....	15
4.4.2 Urval.....	15
4.4.3 Informanter.....	15
4.4.4 Datainsamling.....	16
4.5 Analys av data.....	17
4.6 Resultatens kvalitet - en fråga om validitet och reliabilitet.....	17
4.7 Etiska frågor.....	18
5. Resultat	19
5.1 Fokus i Gy11.....	19
5.2 Kunskapsuppdraget eller demokrati- och värdegrundsuppdraget.....	20

5.3 Demokrati som något självklart.....	22
5.4 Musikens fördelar i arbetet med demokrati- och värdegrundsuppdraget.....	24
5.5 Ett icke existerande samtal och ett fortlöpande samtal.....	25
5.6 Värdegrund och demokrati i musikämnets syfte.....	27
5.7 Skolverkets uppdrag.....	29
6. Diskussion.....	31
6.1 Detaljsyn kompenseras med ledning som prioriterar unifierad skola.....	32
6.2 Synen på demokrati och värdegrund.....	33
6.3 Gy11.....	35
6.4 Värdegrundens och demokratins plats i musikämnet.....	36
6.5 Musikpedagogiska konsekvenser.....	37
6.6 Förslag på vidare forskning.....	37
6.7 Slutord.....	38
7. Referenser.....	40
Bilaga 1.....	42
Bilaga 2.....	42

1. Inledning

1921 bekräftades grundlagsändringarna i riksdagen och kvinnor i Sverige fick rösträtt och alltsedan dess har Sverige varit ett demokratiskt land där våra lagar härstammar från demokratiska värden. På 1940-talet infördes dessa grundtankar in i skolans styrdokument i formen av ett uppdrag; uppfostra demokratiska medborgare, och det uppdraget står fast än idag även om riktlinjerna förändrats något. Dagens beskrivning av hur demokratifostran uppmuntras i undervisningen är att elever ska ”lära sig **om** demokrati, **genom** demokratiska arbetsformer, **för** att kunna bidra i ett demokratiskt samhälle” (Skolverket, 2015, s. 2, fetstil i original). Demokratiuppdraget har även med de två senaste skolreformerna förstärkts genom att det introducerats en gemensam värdegrund som ska genomsyra alla Sveriges skolor. Värdegrunden innebär ”människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan könen, solidaritet mellan människor” (Skolverket, 2016b, para. 3).

Skolornas arbete med demokrati och värdegrund (2012) är en granskningsrapport gjord av Skolinspektionen som visar att demokrati- och värdegrundsuppdraget inte hanteras på ett tillfredställande sätt. Rapporten kritiserar den uppdelning som gör sig synlig under granskning där värdegrund och demokrati inte genomsyrar den kunskapsbaserade undervisningen, utan hanteras separat vid specifika tillfällen under läsåret vid exempelvis temaveckor. Granskningen hänvisar till att många lärare troligtvis inte har tillräckligt med kunskap och/eller undervisningsmetoder för att i sin undervisning kombinera kunskap, värdegrund och demokrati som orsak till en saknad kontinuitet och helhetssyn kring de tre delarna. För att väga upp denna förändring i demokrati- och värdegrundsuppdraget tilldelades Skolverket 2011 ett uppdrag av regeringen med målsättningen att utveckla kompetensen hos huvudmän, rektorer och lärare inom detta fält. Problemet kan även härledas till Gy11:s styrdokument gällande de förutsättningar och den vägledning lärare får genom kursplanerna för att kombinera kunskap, värdegrund och demokrati. I Lpf94, under den kursgemensamma föreskriften för musik, återfinns vid några tillfällen textrader som explicit berör demokrati och värdegrund som däremot förlorats i den nya skolreformen. Den redogör hur musik i denna tid är “ett uttrycksmedel för människor i många olika sammanhang” (Skolverket, u.å., para. 3) och spelar en betydande roll för dagens ungdomar då den, precis som kunskap, är beroende av det sociala sammanhanget för att utvecklas. Kursinnehållet har förankring inte bara i det västerländska musikaliska arvet utan “i det framväxande

mångkulturella samhället” (para. 5). Andra beröringspunkter som beskriver hur musiken har mer än en kunskapsbaserad roll betonar musikens sociala betydelse; att kurserna i musik övar eleverna i social gemenskap eller som det står i Körsång A och B; kursen bereder möjligheten för eleverna “att med sin röst utgöra en del i ett sammanhang, ett musikaliskt såväl som ett socialt” (para. 9).

Den begynnande meningen i Gy11- ämnets syfte för musik, framlägger påståendet att “Musik finns i alla kulturer och den berör oss såväl kroppsligt som tankemässigt och känslomässigt” (Skolverket, 2011a, s. 1). Det finns en grundtanke att musik är på något sätt en del av alla människors vardag och att musik har en påverkan utöver kunskapsbyggande, nämligen tangerar människors känslor och tankar. Denna inneboende påverkningsförmåga som påståendet indikerar berörs däremot inte i musikkursens innehåll. Den sociala påverkan som Lpf94 betonar har nu fokuserade kunskapsmål, där den sociala aspekten aldrig står utan en inriktning på ett musikaliskt utvecklingsmål. Breddning i från det individuella kunskapsskapandet finnes i meningar som att eleverna ska “aktivt bidra till ett rikt kulturliv i samhället” (s. 1) och att “samarbetsförmåga och ansvarstagande för arbete i grupp” (s. 1) är en viktig ingrediens i musik.

Problemet med styrdokumentet är de paradoxer som uppkommer genom att styrdokumentet är formulerade så att de är öppna för lärarens tolkning över hur undervisningsinnehållet ska administreras men samtidigt ställer tydliga kunskapskrav som försvårar arbetet med att uppfylla demokrati- och värdegrundsuppdraget. Tydliga och mätbara kunskaper står mot de omätbara förmågorna vilkas position försvagas i och med att det är de mätbara kunskaperna som i slutänden prioriteras. Då musikämnet dokument inte nämner demokrati och värdegrund explicit saknas påtryckande motiv för att involvera dessa i undervisningen och påverka kursens innehåll.

Framtidsvägen, eller SOU 2008:27 som den även kallas, är den utredning av skolreformen Lpf94 som till följd utmynnat i den nuvarande skolreformen Gy11. I Lpf94 ämnades en helhetssyn kring de tre begreppen kunskap, demokrati och värdegrund skapas genom att begreppen användes i styrdokumentens alla nivåer, från läroplan till kursplanerna. Den holistiska demonstrering som Lpf94 ingjuter i styrdokumentet genom att involvera kunskap, demokrati och värdegrund bereder därmed plats för att inkludera de omätbara sociala och emotionella parametrarna. På rekommendation av *Framtidsvägen* rensades demokrati- och värdegrundaspekterna bort då utredningen hellre menade att det upplevdes upprepande och att formuleringarna

kring kursplanernas kunskapskrav och hur dessa ämnades bedömas var otydliga och vaga. Gy11 har till följd av utredningen *Framtidsvägen* därav konkretiserat kunskapskraven för gymnasiekurserna genom att separera demokrati- och värdegrundsuppdraget från kursplanerna. Den önskade uppdelning av kunskap, värdegrund och demokrati som Skolinspektionen (2012) ger uttryck för att ha gjorts sig till känna kan delvis härledas till styrdokumentens avsaknad av den enhetlighet kring skolans två uppdrag som Lpf94 förr bidragit med. I Gy11 yttrar sig demokrati- och värdegrundsuppdraget i den gemensamma läroplanen som i dess övergripande och holistiska text inte är förankrade i den vardagliga undervisningen i samma mån som dokumenten för ämnens syfte och kursplaner, därmed riskerar demokrati och värdegrundsuppdraget glömmas bort.

I exempelvis det valbara ämnet musik står det inte något som uppmanar musklärare att ta ansvar för att införa värdegrund- och demokratifrågor in i sin undervisning dock pekar studierna *Bildning och Skola* (Carlgren, 2002) och *Kultur och estetik i skolan* (Aulin-Gråhamn & Thavenius, 2003) på hur stor roll musik har i att påverka och ge nya perspektiv på diskussionen kring demokrati och värdegrundsfrågor.

Så hur tänker musklärare kring demokrati- och värdegrundsuppdraget? Hur hanteras demokrati- och värdegrundsuppdraget av musklärare i den reella undervisningsmiljön? Och hur stor vikt läggs på att låta demokrati och skolans värdegrund påverka musikundervisningens innehåll?

1.1. Förtydligande och definiering av begrepp

Kunskapsuppdraget och demokratiuppdraget samt värdegrunden är komplexa begrepp då de används flitigt, besitter otaliga definitioner och används i mängder av sammanhang. Vedertagna begrepp riskerar generera antaganden om att vi har en gemensam förståelse kring dessa tre ord. För att motverka en sådan förvirring, följer nedan en definiering av orden så som Skolverket, Skolinspektionen, SOU 2008:27 *Framtidsvägen* och författaren till *Värdegrund, demokrati och inflytande ur ett elevperspektiv*, Michael Tholander (2005) beskriver dem och som även är de definieringar studien utgår ifrån.

1.1.1. Värdegrund. Skolans värdegrund, som redovisat inledningsvis, skall genomsyra hela skolans verksamhet och innefattar allas lika värde och rättigheter, alla ska behandlas med respekt och skolans verksamhet ska tillgodose individernas

frihet och allas möjligheter samt främja deras kollektiva ansvar (Skolverket, 2011a, s. 5). Skolverket (2015) menar att ett lyckat värdegrundsarbete innebär att ingen utsätts för kränkning och diskriminering vilket främjar en trygg och tillitsfull miljö och därmed möjligheter till elevers utveckling och lärande. Varje individ är unik och ska ges samma möjligheter ”utan att det föranleds av något särskilt problem” (s. 17). Denna icke värderande syn på barn och ungdomars olika lärostilar, svagheter och styrkor, är avgörande för att framgångsrikt inkludera alla och uppnå en jämställd skola.

Utrymme kollegialt för reflektion och samtal är därmed viktigt för ett framgångsrikt värdegrundsarbete för att synliggöra, medvetandegöra, sätta ord på de normer och attityder som genomsyrar verksamheten och hur detta arbete kan utvecklas vidare för att motverka elever och personal som diskrimineras och utsätts för kränkande behandling. Skolverket (2015) menar att ”det finns ett antal praktiskt svårhanterliga värdekonflikter som lärare och annan skolpersonal har att hantera i sitt dagliga arbete, till exempel mellan...elevinflytande och kunskapsinhämtning, mellan jämlikhet och valfrihet, mellan individuell utveckling och kollektivt ansvarstagande” (s. 17). Här menar Skolverket att ledningen på skolan har en stor påverkningsförmåga och därmed behövs insatser för att utveckla kompetensen hos denna målgrupp.

1.1.2. Demokratiska arbetsformer och medborgarfostrande.

Demokratiuppdraget har förtydligats på tre sätt. Eleverna ska ”lära sig **om** demokrati, **genom** demokratiska arbetsformer, **för** att kunna bidra i ett demokratiskt samhälle” (Skolverket, 2015, s. 2, fetstil i original). Demokratifostran ska därmed ske i symbios mellan teori (lära om) och praktik (genom demokratiska arbetsformer).

Lära om demokrati är en teoretisk och abstrakt ingång till demokrati där eleverna lär sig till exempel om Sveriges styrelseskick med dess strukturer, regeringen, kommuner etc. (Tholander, 2005). *Lära om* är de demokratiinfluerade moment som gör sig synliga i de examensgemensamma ämnenas kursinnehåll.

Demokratiska arbetsformer ämnar demonstrera den teoretiska demokratins praktiska konsekvenser och öka elevernas erfarenhet på det området genom möten och samtal, elevdelaktighet och inflytande i undervisning som förankras i sin kombination med undervisningens kunskapsinnehåll. Praktisk demokratiträning, som Skolverket (2015) kallar det, utvecklas bland annat då elevernas kritiska tänkande utmanas genom ”fördjupande och prövande samtal och kritisk analys” (s. 16). Vidare kan demokratiträningen utvecklas genom elevinflytande; formellt och informellt. *Formell*

elevdemokrati menar Tholander (2005) sker genom inflytande över beslut som exempelvis individuellt val av timplansinnehåll eller genom elevråd; att eleverna väljer en representant som förmedlar kollektivets åsikter och tankar. *Informell elevdemokrati* syftar till att undervisningen bedrivs demokratiskt och eleverna exempelvis tilldelas ansvar i organisering av uppgifter eller är med och påverkar innehållet, planering, utvärderingar etc. (s. 9).

1.1.3. Kunskap. I Lpf94 talades det om kunskap som ett brett begrepp som förtydligades genom de så kallade fyra F:en: Fakta, förståelse, färdighet och förtrogenhet, med en betoning på att deras samspel mellan varandra var viktigt (SOU 2008:27, s. 262). I SOU 2008:27 ifrågasätts de fyra F:en som den enda sanning att förklara kunskap och utredaren härleder till EU:s nyckelkompetenser som beskriver att kunskaper, färdigheter och attityder är ingredienserna för livslångt lärande. SOU 2008:27 menar att trots de olika definieringarna av kunskap syftar EU:s begrepp kompetens och Lpf94:s begrepp kunskap till samma sak. Resultatet av SOU:s utredning syns i Gy11:s läroplan och ämnesplaner. I Gy11 begynner varje mål i ämnets syfte med något av kunskapsuttrycken ”förmåga att”, ”kunskaper om”, ”förståelse av” och ”färdigheter i att” (Skolverket, 2011a, s. 49). ”Kunskaper om” syftar till faktakunnande och ”förståelse av” ett ämne. ”Färdigheter i att” innebär att få en uppgift och har förmågan att veta hur den ska göras och även kunna utföra den. ”Förmåga att” syftar till alla de fyra kunskapsformerna fakta, förståelse, färdighet och förtrogenhet, som förklarar styrdokumentens kunskapsdefinition. EU:s nyckelkompetenser för livslångt lärande inkluderas i begreppet vars syn på kunskap ligger i linje med skolans.

2. Syfte

Syftet med denna studie är att undersöka hur musiklärare på gymnasiet tolkar skolans två huvudsakliga uppdrag; kunskapsuppdraget och demokrati-/ värdegrundsuppdraget och hur deras tolkning därefter uttrycker sig i undervisningen.

2.1. Forskningsfråga:

-Hur upplever och beskriver musiklärare på gymnasiet det praktiska arbetet med skolans demokrati-och värdegrundsuppdrag?

3. Litteraturbakgrund

Kapitlet *Tidigare forskning* är fördelat på tre huvudsakliga delar varav den första delen redogör för hur en bakgrund till skolans demokratiska uppdrag sett ut och utvecklat sig de senaste sjuttio åren, även de motgångar och ifrågasättande uppdraget mött och möter. Nästa del fördjupar sig i Skolinspektionens (2012) rapport *Skolornas arbete med demokrati och värdegrund* och vad statistiken visar gällande skolors arbete med demokrati, värdegrund och kunskap, för att avslutningsvis dyka in i hur värdegrund och demokrati beskrivs i ämnet musik.

3.1. Skolans demokratiska uppdrag

Skolväsendet är format efter de politiska visioner som kontrollerar det samtida samhället och det är politiska åsikter som påverkat vilka uppgifter och uppdrag skolan tilldelats vilket Michael Apple (2003) beskriver på följande sätt:

The schooling by and large is organized and controlled by the government. This means that by its very nature the entire schooling process – how it is paid for, what goals it seeks to attain and how these goals will be measured, who has power of it, what textbooks are approved, who does well in schools and who does not, who has the right to ask and answer these questions, and so on – is by definition political (Apple, 2003, s 1).

Konsekvenserna av det samhälle och politiska klimat som råder påverkar därmed skolans vardag i vilket det synliggörs vad som för tillfället anses vara kunskap och vad som inte räknas in i den definitionen samt vilka medborgare som ämnas skapas.

3.1.1 Historik och definition av skolans demokratiuppdrag. Länge har skolan haft uppgiften att ingjuta samhällets normer och värderingar genom utbildning och undervisning. Under efterkrigstiden på 1940-talet blev denna uppgift mer specificerad mot ett demokratiuppdrag då Skolkommissionens utredning av skolan, SOU 1948:27, menade att fostran i demokrati var skolans viktigaste uppdrag för framtiden. Skola och demokrati går hand i hand då ett utbildningssystem för alla, oavsett socioekonomisk situation är ett sätt att praktisera ett av demokratins viktigaste credon, nämligen: alla människors lika värde (Biesta, 2003). Definitionen av demokrati är givetvis bredare än så. Biesta menar till och med att demokrati är ett så vedertaget

begrepp att "det finns därför en påtaglig fara att begreppet demokrati har så många innebörder att det har upphört att ha någon innebörd överhuvudtaget" (s. 61). Pragmatismens främste, John Dewey menar även att demokrati "måste ständigt upptäckas och återupptäckas, omskapas och omformas" (som citerat i Biesta, 2003, s. 182). Måhända är det något i Deweys resonemang som kan förklara ett tillsynes tyst paradigmskifte, där definition och praktisk realitet av demokratibegreppet klingar dissonans. Begreppen demokrati och värdegrund förlorar sina definitioner i takt med att behovet att diskutera dem försvinner och då de som i en tyst överenskommelse ses för självklara för att diskuteras.

De senaste tre decennierna skolpolitik som yttrat sig i de två skolreformer Sveriges skolor gått igenom har, enligt många forskare inom det pedagogiska fältet, skett på bekostnad av skolans möjligheter till att uppfylla demokrati- och värdegrundsuppdraget (Adolfsson, 2012; Assarsson et al, 2011; Englund, u.å.; Fritzén, 2003). I en förhållandevis kort artikel går Englund (u.å.) hårt och rakt på sak mot den skolpolitiska utveckling som sker och har skett under lång tid. Sverige är ett multikulturellt samhälle men den kulturella pluralism som därmed kan förväntas finnas i Sveriges skolor visar sig föga, menar Englund. Snarare har skolan gått från att vara en social smältdegel där barn och ungdomar möter individer från samhällets alla skikt till att bli alltmer likriktad (Assarsson et al, 2011). Utvecklingen som sådan har sin orsak i bland annat det fria skolvalet som introducerades 89/90. Valfriheten, förklarar Englund (u.å.) "bidrog till en viss förflyttning av intresset från den stora demokratin till den lilla demokratin" (s. 1) där, i stort, mångfalden minskade i Sveriges skolor men med medförande vinster att individen fick större valmöjligheter. SOU 1992:94 (s. 119) uppmanar att nästkommande läroplan behöver en uttalad riktning, en gemensam plattform (värdegrund) med sin grund i mänskliga rättigheter och i demokratins grundlagar i form av rättigheter och skyldigheter (Assarsson et al, 2011, s. 7). För att förstärka demokrati- och medborgarfostransuppdraget infördes begreppet värdegrund för första gången i skolans styrdokument. Det gjordes genom skolreformen år 1994 med ytterligare förtydligande genom ett värdegrundsår år 2000 (Englund, u.å., s.1). "Värdegrundsinitiativet var ett försök att balansera denna förskjutning. I linje med denna förskjutning har ett mer avgränsat kunskapsbegrepp kommit att prioriteras och har ytterligare förstärkts genom förskjutningen från mål- till resultatstyrning" (s.2). Demokratiuppdraget vars uppgift är att genomföra hela skolans verksamhet motarbetas alltså redan i teorin av det hierarkiskt högre ställda och resultatstyrda

kunskapsuppdraget. Hur därför uppdragen prioriteras och rankas är bland annat grunden till att de i nuläget korrelerar dåligt sinsemellan (Skolinspektionen, 2012).

3.1.2. Dragkampen mellan mätbarhet, individens val och långsiktig demokratiarbete. Definitionen av demokrati som synonymt med individens valfrihet har baksidan att genom det fria skolvalet har skolan förhandlat bort sin sociala bredd mot en homogenisering där exempelvis låg-, mellan-, högpresterande grupper, eller ”sociala, kulturella, etniska och religiösa” (Englund, u.å., s. 2) heterogena grupper ej sammanförs i samma utsträckning. Bristen på pluralism försvårar demokratifostrandet då mycket av fostrandet handlar om möten, att utmanas i sina åsikter, att sätta ord på sina tankar (Skolverket, 2015) vilket är ett naturligt förlopp på skolor med stor mångfald. Även tidens intresse för tydliga kunskapsmål och fokuseringen på enkel mätbarhet försvårar demokratifostrandet som är målstyrt och sker långsiktigt. Fritzen (2003) pekar här mot den ständigt pågående dragkamp mellan det så kallade kunskapsuppdraget och demokrati- och värdegrundsuppdraget. Skolan har alltid verkat som förmedlare av ämneskunnande jäms med ett medborgarfostrande av barn och ungdomar men svårigheter uppkommer i hur demokrati- och värdegrundsuppdraget bedöms och utvärderas när den i sin natur ej kan mätas med vedertagna, traditionella mätinstrument (s. 68). Fritzen påpekar “i den allmänna iveren att mäta och jämföra är det lätt att mera demokratiska värden och helheter går förlorade” (s. 68).

Ledman (2014) beskriver förändringar som skett i gymnasieskolan genom att dess ”demokratiska uppgift tonats ned och att skolans uppdrag istället mer direkt ställts i relation till arbetsmarknadens behov” (s. 21). Det går att härleda denna förändring i den skolpolitiska debatten angående vikten av mätbar kunskap till 1990-talet då det talades mycket om ekonomiska intressen såväl som den internationella marknaden (Adolfsson, 2012; Ledman, 2014; Englund, u.å.). Ledman (2014) beskriver hur de allmänna kärnämnenas tillskrivits vara demokratiförmedlare och att de mer valbara ämnena förlorat denna uppgift. Nedtoningen av demokratifostrande uppmaningar i ämnenas syfte kompenseras i och med denna försvagning med att Skolverket får ett uppdrag av regeringen 2011. Uppdraget går ut på att utbilda lärare och huvudmän/rektorer i värdegrunds- och demokratiarbete och i formen av en rapport redovisa resultatet innan 20 januari, 2015 (Skolverket, 2015, s. 4).

3.2. En granskning av skolan idag

I artikeln *Värdegrund, demokrati och inflytande ur ett elevperspektiv* skriven av Tholander (2005) sammanfattar han tidigare forskningsresultat kring skolan och dess arbete med demokrati och inflytandefrågor till tre punkter: ”(1) elever åtnjuter inte det inflytande som de enligt lagar och förordningar har rätt till, (2) elever vill ha inflytande, samt (3) elever uppvisar dåligt utvecklade färdigheter för att utöva inflytande.” (s. 9). Skolan lyckas bevisligen inte med att ge elever möjligheter att öva sig i demokrati och värdegrund och de utmanas heller inte tillräckligt i att reflektera över deras innebörd i avseenden som rättigheter och skyldigheter. Bristen på praktiskt utövande av de demokratiska formerna bidrar till att eleverna saknar verktygen, eller kalla det förmågan och vetskapen om hur de kan utöva inflytande trots att de har en vilja att göra det.

Skolinspektionens kvalitetsgranskning från 2012 *Skolornas arbete med demokrati och värdegrund* bekräftar Tholandere resonemang. Rapporten betonar frasen ”Skolans samlade uppdrag” för att påvisa den uppdelning som skett av detta uppdrag i praktiken. Den ”demokratiska medborgaruppfostran” (s.7), värdegrundsarbetet och ”elevernas kunskapsutveckling” (s.7) hanteras som tre separata delar istället för att samarbeta i symbios. Granskningen kan sammanfattas till några punkter vars grundproblem härstammar från det faktum att värdegrundsarbetet och de demokratiska medborgaruppfostrande inslagen inte genomsyrar utbildningen. Skolinspektionens förslag för att komma åt problemen är undervisning vars struktur är sprungen ur kursplanernas innehåll och syfte som medvetet lämnar plats för kommunikation med eleverna med deras frågor, reflektioner och tankar (s.7). De menar att undervisningen gynnas i och med involverandet av medborgaruppfostrande inslag då det sätter kunskapen in i en reell kontext och därmed kan öka elevernas motivation att lära (Skolinspektionen, 2012). Elever behöver utmaningar för att utveckla abstrakt och kritiskt tänkande, menar Skolinspektionen, genom att använda sina kunskaper i en praktisk kontext likväl som i en filosofisk.

Bakom de uppenbara fördelarna med undervisningsformer sprungna ur demokratiskt syfte visar Skolverkets undersökning *Attityder i Skolan 2015* (2016a) att fem av tio lärare i Sverige är alltid eller ofta stressade. De största orsakerna till denna stress hänvisas till administrativa uppgifter, många elever som behöver hjälp, dokumentation av elevernas kunskapsutveckling samt, brist på planeringstid (s. 9). Tydligheten kring vilka kunskaper och betygskriterier som ska uppnås i styrdokumentet från 2011 ställer högre krav på lärare att göra tydliga och målinriktade planeringar.

Attitydundersökningen som hänvisar just till att lärare är stressade på grund av den knappa planeringstiden kan vara en bidragande orsak till resultatet i Skolinspektionens (2012) rapport som visar att många lärare inte har tillräckligt med tid att utveckla metoder och erfarenhet för att uppnå demokrati- och värdegrundsuppdraget.

3.3. Värdegrund och demokrati i ämnet musik

Kursplanen för musik i Gy11 som på grund av SOU:s *Framtidsvägen* (2008) eftersträvat ett tydligt kunskapsfokus har tillsynes berett plats för mätbarhet till priset av demokrati och värdegrundsfrågor närvaro (Adolfsson, 2012; Englund, u.å.). Det kan ifrågasättas om kunskapsutvecklingen i och med detta urval anses konkurrera med demokrati- och värdegrundsuppdraget. Till skillnad från vad de nuvarande styrdokumentet indikerar så menar Fritzén (2003) att ämneskunskaperna tappar kontext och djup om den dualistiska uppdelningen mellan kunskap och demokrati/värdegrund uppstår. Brist på tid och sämre kvalitet är vanliga argument som används mot involverandet av demokrati och värdegrund i undervisningen. Dock använder hellre Fritzén, i enlighet med Skolinspektionen (2012), dessa hållpunkter som just vinner ett holistiskt tänk där kunskap, normer och värden integreras (Fritzén, 2003, s. 68).

Aulin-Gråhamn och Thavenius i *Kultur och Estetik i skolan* (2003) motiverar fördelar med en undervisning där kunskap, demokrati och värdegrund inte separeras utan samspelar.

Kunskap handlar om förmåga att se och urskilja mönster och sammanhang, om relationer, förhandling och samtal. Kunskap är inte bara logiska fakta eller rationell analys, det handlar också om känslor, upplevelser och erfarenheter som måste bearbetas och bemötas och det är med estetikens hjälp känslor och analys kan hållas samman. Det är en viktig aspekt av det estetiska att all kunskap och all undervisning har en form och att formen betyder något för vad som kan bli sagt, för vad man kan lära sig. Därför är det viktigt att både lärare och elever får erfarenhet av olika uttrycksformer, de är inte utbytbara. (s. 13)

Aulin-Gråhamn och Thavenius syn på vad som definieras som kunskap utmanar styrdokumentens definition av kunskap. Med deras vidgade syn på kunskapsbegreppet inkluderas elevers emotionella kunskaper. De lyfter därmed fram en av musikämnet styrkor, nämligen dess förmåga att förena analys och känslor. Musik kan användas även på andra sätt i elevernas medborgaruppfostran skriver Carlgren (2002) som hänvisar till *Skola för bildning* (SOU 1992:94). Där hävdas det att media, med alla dess

uttrycksformer, är en stor del av barn och ungdomars vardag. Direkt eller indirekt påverkas skolan av vad eleverna möter i sin vardag och hur eleverna tar till sig dessa olika medier då det formar deras värderingar, normer och hur deras världsbild konstrueras (Carlgren, 2002). Skolans uppgift blir därmed inte att fördöma den information eleverna möts utav, menar Carlgren, utan tillgodose dem med verktyg så att eleverna med kunskap och kritiskt granskande inställning lär sig värdera den information som de nås utav. Det handlar därmed inte om att kontrollera medierna utan om att hjälpa eleverna bli medvetna konsumenter som själva kan sortera, särskilja och värdera information (Carlgren, 2012). Det ställer givetvis höga krav på att kunna värdera det vi upplever.

4. Metod

I detta kapitel beskrivs de två forskningsmetoderna kvalitativ och kvantitativ metod. Därefter följer en genomgång av studiens fokus/objekt, studiens metod för datainsamling, design av studien, studiens analysmetod och sist, Vetenskapsrådets fyra etiska principer.

4.1. Kvalitativ och kvantitativ metod. Metodologiska överväganden

Kvalitativ och kvantitativ metod är ansett vara varandras antonymer i många forskares ögon, men som Alan Bryman påpekar i sin *Social Research Methods* (2012) finns även de som anser att den retoriska indelningen där kvantitativ forskning undersöker *vad* och där kvalitativ undersöker *varför* (Barnham, 2015) är ett missledande sätt att dela in vår verklighet i (Bryman, 2012). I artikeln 'Det finns inga kvalitativa metoder – och inga kvantitativa heller för den delen' argumenterar Åsberg för att utmana, och förändra, forskningsvärldens syn på de två termerna kvalitativ och kvantitativ metod. Enligt honom är de inga metoder för datainsamling utan ett sätt att kategorisera kunskap (s. 271). Trots att Bryman är av samma åsikt som Åsberg beskriver han ändå med reservation de två "metoderna" som följer: En kvantitativ undersökning kan sammanfattas samla och analysera mätbara data (Bryman, 2012). Den utgår oftast från en hypotes eller teori och därmed blir syftet att undersöka om hypotesen eller teorin bär eller brister. Med andra ord är en kvantitativ undersökning deduktiv. Den betonar vikten av objektivitet och positivism, vilket innebär den kunskap som kan uppfattas av sinnet. En kvalitativ undersökning är induktiv vilket innebär att insamlingen av data genererar teorier till skillnad från en kvantitativ metod som åt det omvända hållet startar med en teori som sedan utmynnar i en undersökning (Bryman, 2012, s. 36).

Då studiens syfte är att induktivt undersöka hur tre musiklärare på gymnasiet upplever och beskriver det praktiska arbetet med skolans demokrati- och värdegrundsuppdrag används intervju som metod eftersom den inte ämnar pröva en hypotes eller samla data som går att kartlägga eller generalisera. Intervjufrågorna för datainsamlingen har formulerats i samråd med egna erfarenheter inom fältet och aktuella studier vars undersökningsområden varit värdegrund och demokrati i skolans vardag (Aulin-Gråhamn & Thavenius, 2003; Biesta, 2003; Carlgren, 2002; Skolinspektionen, 2012; Skolverket, 2011b; Skolverket, 2015; Skolverket, 2016a).

4.2. Studiens fokus

Studiens fokus är tre musiklärare som arbetar på gymnasiet och den undersöker hur de upplever och beskriver det praktiska arbetet med skolans demokrati- och värdegrundsuppdrag.

4.3. Metod för datainsamling: Semi-strukturerad intervju.

Den strukturerade intervjumetoden har många likheter med kvantitativa metoder då den eftersträvar att alla respondenter frågas efter så likartade förutsättningar som möjligt där frågornas formuleringar är fixerade och bestämda på förhand (Bryman, 2013, s. 198). Till skillnad från denna kvantitativa ingång i strukturerad intervju deriverar den semi-strukturerade intervjumetoden något genom att tillåta vissa anpassningar under intervjuerna. På det stora hela har en semi-strukturerad intervju en planerad form där alla frågor ställs på likartat sätt medan en intervju av semi-strukturerad karaktär lutar snarare mot rubriker eller teman som ska innefattas i intervjun och frågorna anpassas efter hur respondenten ger sina svar där även relevanta följdfrågor kan ställas (Bryman, 2013, s. 468). Fördelarna med en strukturerad intervju är dess reliabilitet då de fixerade frågorna gör respondenternas svar jämförbara att medan nackdelarna är att de fixerade frågorna kan vara ett hinder om de exempelvis är dåligt formulerade eller att den intervjuade missuppfattar en fråga. Styrkan med en semi-strukturerad intervju är dess sökande efter jämförbara svar på specifika punkter men samtidigt har den flexibiliteten att den intervjuande kan omformulera frågor som missuppfattats, ställa följdfrågor för att till exempel förtydliga eller fördjupa ett svar som anses ges ytligt eller inte håller sig till ämnet (Bryman, 2013).

4.4. Design av studien

Fokus för detta kapitel är undersökningens design. Här redovisas valet av musiklärare till studien och det ges en kort presentation av de tre lärarna. Slutligen redovisas förutsättningarna kring datainsamlingen.

Inledningsvis följer en beskrivning kring den förundersökning som jag ämnade basera undersökningen på. I denna förundersökning användes enkät som metod för datainsamling men med dess låga antal respondenter har enkätens resultat istället gett vissa indikationer som jag velat gå vidare med i en intervjuundersökning.

4.4.1. Förundersökning. I studiens begynnande fas utformades en enkät med målet att utifrån dess resultat kunna sälla bort irrelevanta frågor och istället lyfta fram de mest intressanta fynden. Från dessa fynd ämnade jag konstruera intervjufrågor som hade förankring i musiklärares verklighet i skolan (Barnham, 2015, s. 838). Bortfallet blev olyckligtvis för stort och med enkätens slutgiltiga tretton svar kunde ingen generalisering göras. Oavsett, har enkätens resultat implicit format frågorna i de semi-strukturerade intervjuerna genom att de givit mig en inblick i lärares vardag. Bland annat synliggjordes lärares vida tankar kring värdegrund och demokrati, deras olika stöd från ledningshåll och kollegium i arbetet med uppdragen och i vilken mån de tillåtit demokrati- och värdegrundsuppdraget påverka deras undervisning.

Enkätfrågorna utformades efter en annan enkät; ”*Attityder i Skolan 2015*” som, administrerad av Skolverket (2016a), undersöker lärares och elevers attityder till skolan och där demokrati- och värdegrundsfrågor har en central plats. Sedan 1993 har Skolverket skickat ut attitydundersökningar och därmed finns alltså omfattande dokumentation och statistik på hur attitydförändringar till skolan sett ut de senaste tjugofem åren.

Sju frågor från *Attityder i Skolan 2015* användes i denna studies enkät med förhoppningen att det även skulle möjliggöra en jämförelse mellan lärare nationellt och yrkesgruppen musiklärare och hur de ser på kunskapsuppdraget och demokrati- och värdegrundsuppdraget men så som tidigare nämnt var svarsantalet för lågt för att göra en sådan jämförelse.

Enkäten till förstudien finns att hitta genom en länk under rubriken *Bilaga 1*.

4.4.2. Urval. För att bringa bredd till studiens data användes i urvalet av informanter framförallt tre betonande parametrar: (1) De intervjuade är av båda könen, (2) på grund av deras position på arbetsplatsen; stor inverkan på skolans arbete till lite påverkan, (3) på grund av deras erfarenhet av läraryrket; nyutbildad till etablerad lärare, då ambitionen för studien inte är att generalisera utan visa tre bilder.

De tre gymnasielärarna i musik är anställda på tre olika gymnasier men har den gemensamma nämnaren att de alla är verksamma i Skåne län.

4.4.3. Informanter. De tre deltagarna i studien har fingerade namn för att informanterna ska kunna vara anonyma och har fått namnen Sanna, Erik och Lars.

Sanna är nyutbildad lärare från Musikhögskolan i Malmö och har verkat som lärare i ett år. I nuläget är hon anställd på tre olika arbetsplatser varav två är på kulturskola och en är på ett gymnasium - estetprogrammet. Hennes tjänst på det estetiska programmet innefattar fyrtio procent som är förlagd under en dag. Hennes huvudinstrument är piano och är det instrument hon undervisar i kursen *Instrument och Sång*. Hon har även undervisning i kursen *Gehör- och Musicklära*. Ibland används Sanna som resurs i den andra musikundervisningen på skolan under ensemblelektioner eller till skolkonserter.

Erik har varit lärare i ungefär fem år och har sedan sin avslutade utbildning varit anställd på sin nuvarande skola på estetprogrammet. Erik tog examen från Musikhögskolan år 2012 och avslutade sin utbildning precis i skiftet mellan Lpf94 och Gy11. Det innebär att han inte undervisats i de nya kursplanerna på Musikhögskolan. Eriks huvudinstrument är trummor och han undervisar i kurserna *Instrument och Sång*, *Gehör- och Musicklära*, *Bruksspel ackompanjemang*, *Ensemble med Körsång 1&2*. Utöver dessa lektioner har han även mentorsuppdrag.

Den tredje informanten heter Lars. Han har arbetat som musklärare i nitton år, sedan 1998. Hans arbetslivserfarenhet innefattar att ha varit verksam musklärare inom många olika skolformer; på både kommunala och fristående kulturskolor, undervisat på universitet och FE (Further Education) i England, arbetat på privata skolor och genom studieförbund. I nuläget undervisar han som musklärare på ett gymnasium och är även på Musikhögskolan i Malmö och undervisar emellanåt. Lars huvudinstrument är gitarr och på estetprogrammet undervisar han i kurserna *Instrument och Sång*, *Gehör- och Musicklära 1 & 2*, *Ensemble med Körsång 1 & 2*, *Musikimprovisation*. Förutom undervisning varierar han sin tjänst med några andra uppdrag. Han är bland annat förstelärare, ämneslagsledare för musikteori och är med i skolans analysgrupp vars fokus ligger på kvalitetsarbete.

4.4.4. Datainsamling. Intervjuerna utfördes separat inom spannet av två veckor i mars månad 2017 och spelades in digitalt med en ZoomH2. Intervjuernas längd låg i spannet mellan femtio minuter och en timme. Intervjun med Lars skedde på hans arbetsplats. På grund av en blandning av faktorerna tidsbrist och lång resväg till deras arbetsplatser utfördes intervjun med Erik via Skype och intervjun med Sanna i hennes hem.

De tre intervjuerna transkriberades därefter i sin helhet med reservation för de konversationer som deriverade från studiens ämne.

Frågorna som intervjuerna utgått från finns bifogad som *Bilaga 2*.

4.5. Analys av data

De semi-strukturerade intervjuerna har i sin bestämda form resulterat i att informanterna svarat på samma frågor om än med sina olika perspektiv och nyanser i svaren. Istället för att ställa dessa svar emot varandra har jag valt fördjupa analysen genom att se på deltagarnas svar från ett metaperspektiv. Gemensamma teman som återkommit i de tre intervjuerna har till följd, utmynnat i de teman som studiens resultatdel fokuserar på. Dessa återkommande teman har kategoriserats under de sju titlarna: *Fokus i Gyll*; *Kunskapsuppdraget eller demokrati- och värdegrundsuppdraget*; *Demokrati som något självklart*; *Musikens fördelar i arbetet med demokrati- och värdegrundsuppdraget*; *Ett icke existerande samtal och ett fortlöpande samtal*; *Värdegrund och demokrati i ämnets syfte*; *Skolverkets uppdrag*. Ur dessa teman har jag valt att i resultatdiskussionen, därur plocka fram fenomen som funnits intressanta för att ytterligare fördjupa analysen. Dessa fynd har fått titlarna; *Detaljsyn kompenseras med ledning som prioriterar unifierad skola*; *Synen på demokrati och värdegrund*; *Gyll* samt, *Värdegrundens och demokratins plats i Musikämnet*.

4.6. Resultatens kvalitet - en fråga om validitet och reliabilitet

Studiens validitet syftar till dess trovärdighet, huruvida studien mäter det ämnat mäta och trovärdigheten i informanterna svar. För att undvika min påverkan på svaren har jag försökt hålla en neutral roll som intervjuare. Fördelen med semi-strukturerad intervjuform som använts i datainsamlingen är dess på förhand bestämda form vilket ger likartade förutsättningar då frågornas formuleringar är, i stort, ställda på likartat sätt. Min benägenhet att få dessa frågor besvarade på ett uttryckligt sätt kan ha påverkat på vilket sätt informanterna valt att besvara frågorna och därmed studiens trovärdighet.

Studiens reliabilitet syftar till dess tillförlitlighet där det ifrågasätts om samma resultat uppnåtts ifall att studien genomförts igen men med andra informanter. Studien ämnar inte generalisera och den bild som ges utifrån lärarnas personliga erfarenheter är därmed inte generaliserbara. Däremot korrelerar lärarnas svar med den forskning som lyfts fram i studien vilket förstärker informanternas trovärdighet och därmed studiens reliabilitet.

4.7. Etiska frågor

I enlighet med det Vetenskapsrådets (2012) fyra etiska principer har de tre informanterna blivit informerade om det individskydd och de rättigheter som gäller dem i samband med deras deltagande i studien.

Informationskravet: Deltagarna kontaktades via mail där en kort presentation om studiens syfte och utformning med en förfrågan om de ville bidra med sina tankar och erfarenheter till en sådan studie samt en beskrivning över deras roll och betydelse i studien.

Vid intervjutillfällets begynnande stadiet förtydligade jag även studiens syfte samt deras rättigheter och skydd i samband med deras deltagande.

Samtyckeskravet: De tre deltagarna fick ge sitt samtycke och godkännande för ett deltagande i studiens intervjuer genom att självmant kontakta mig vid intresse.

Konfidentialitetskravet: Innan inspelningen av intervjun startat förklarades det för deltagarna hur deras personuppgifter, namn, andra personer de nämner samt skola där de arbetar hanteras konfidentiellt i studien och inspelningarna förvaras på ett sådant sätt att de inte är tillgängliga utomstående.

Nyttjandekravet: Studiens insamlade uppgifter och data används endast i forskningsändamål för denna studie.

5. Resultat

Utifrån deltagarnas intervjuer har intressanta fynd utkristalliserats till temarubriker som redovisar deltagarnas samsyn på vissa punkter och olika synvinklar, perspektiv på andra. Inledningsvis berättar lärarna om vilka *Fokus i Gy11* de ser och därmed vilka medborgare våra politiker vill skapa. I nästa rubrik förklarar lärarna hur de ser på dilemmat eller kalla det dragkampen mellan *kunskapsuppdraget eller demokrati- och värdegrundsuppdraget*. Därefter följer rubriken *Demokrati som något självklart* som undersöker om lärarna tar för givet att demokratiarbetet sköter sig självt eller om de gör medvetna handlingar för att säkerställa dess existens. I *Musikens fördelar i arbetet med demokrati- och värdegrundsuppdraget* undersöks huruvida musiklärarna anser att musiken har något eget att tillföra eleverna och deras utveckling i att praktisera demokrati. *Ett icke existerande samtal och ett fortlöpande samtal* tittar på hur demokrati- och värdegrundsarbetet på skolorna ser ut i ett holistiskt perspektiv och vikten av en ledning som är engagerad i dessa frågor. Näst sista stycket *Värdegrund och demokrati i ämnets syfte* handlar om lärarna syn på om värdegrund och demokrati bör stå med i ämnets syfte eller/och kursplaner för musik. Avslutningsvis beskriver lärarna i vilken grad de påverkats av *Skolverkets uppdrag* som gått ut på att utbilda lärare och ge dem arbetssätt att uppfylla skolans gemensamma uppdrag – att låta undervisningen genomsyras av demokrati och skolans värdegrund.

5.1. Fokus i Gy11

De rådande styrdokumenterna är på många sätt politiska dokument som speglar vad för slags medborgare statsmakten vill skapa. Demokratiuppdraget har varit en del av styrdokumenterna sedan 1940-talet för att det ansågs vara minst lika viktig ingrediens i skolan som kunskapsuppdraget. Är åsikterna desamma idag? Måhända, men vad tycker våra lärare i studien att styrdokumenterna för Gy11 fokuserar på? Vad är det för elever/medborgare som ämnas skapas?

Gy11:as fokus på mätbarhet är en punkt som både Sanna och Lars nämner i intervjuerna. Sanna anser att det ligger en fixering vid betyg snarare än motivation. Att besitta kunskapen och inneha den för sin egen skull överskuggas av motivationen till ett bra betyg. Utrymmet att tolka dokumenten finns givetvis, menar Sanna, men hon anser att betygskriterierna är för strikta. Hon tycker att detta fokus stör elevernas lärprocess och skaparglädje då det är endast kunskapen i slutändan som betygssätts och inte vägen dit. Ett annat fokus i Gy11 är entreprenörskap, vilket Sanna anser är en tråkig

utveckling av samhället genom den individualism och därmed individualister som skapas. Hon menar att värdesätta solidaritet och att ta tillvara den kollektiva kunskapen är viktigt eftersom vi alla har olika styrkor för ingen kan allt.

Lars utvecklar Sannas resonemang och menar att fokus på bedömning har ökat från Lpf94 till Gy11 med baksidan att lektions- och terminplaneringar utformas endast efter kunskapskraven och därmed förloras en del stoff från ämnets centrala innehåll. Han menar att det inte handlar om lättja från lärare överlag utan på en press att hinna med det som ska mätas genom kunskapskraven. Med ämnets centrala innehåll i periferin riskerar undervisningen att smalna av då den förlorar bredden som annars är tillskriven det centrala innehållet, menar Lars och fortsätter sitt resonemang med att den andra sidan av myntet, de positiva effekterna med Gy11, är dess tydlighet och därmed transparens för eleverna. På Lars skola använder sig lärarna i alla ämnen av matriser där Skolverkets texter har klippts itu för att under texten skriva konkreta exemplifieringar på hur eleverna uppnår respektive betyg. Lars menar att diskussionen mellan lärarna om vad Skolverkets formuleringar innebär i praktiken gett dem en gemensam förståelse kring kunskapskraven och som i slutändan även sparar dem tid samtidigt som det är rättssäkert. Transparensen, berättar Lars, gör att det slutgiltiga betyget inte kommer som en överraskning och eleverna kan även ha kontrollen över sin egen utbildning.

I kontrast till det individualistiska fokuset i Sannas resonemang och betygfokuset i Lars', anser Erik att det fokuseras i läroplanen på att eleverna ska utveckla samarbetsförmåga och ansvarstagande och att undervisningen ska ta vara på elevernas kreativitet, motivation och självförtroende. I ämnets centrala innehåll och i kunskapskraven blir det mer detaljerat och specifikt tycker Erik vilket han anser vara bra eftersom det ger en tydlig struktur.

5.2. Kunskapsuppdraget eller demokrati- och värdegrundsuppdraget

Mycket av den forskning som riktat in sitt fokus på skolans demokrati- och värdegrundsuppdrag pekar mot att det i många fall existerar en dragkamp mellan det nämnda uppdraget och kunskapsuppdraget (Fritzén, 2002). De tre lärarnas svar överensstämmer på denna punkt där de menar att de förstår varför denna dragkamp eller konkurrens kan uppstå men att undervisningen blir bättre om de använder de två uppdragen som en enhet. Svårigheten verkar därmed ligga i att uppfylla alla parametrar på ett tillfredställande sätt. Sanna anser att det mesta av fokuset läggs på att eleverna ska lära sig något och att tala om demokrati och att ta hand om varandra är svårare att

motiverat prata om i musikämnet men demonstreras förhoppningsvis genom lärarens handlingar, menar hon.

/Sanna: Jag kan tänka mig att alla tänker på samma sätt i alla olika ämnen att man inte känner att det inte hör hemma i sitt ämne kanske. Och att alla tänker att det får genomsyra liksom eftersom jag är den personen som jag är och jag värderar saker på det sättet som jag gör, så kanske jag för över det på eleverna//

Ovanstående resonemang kan tolkas som att Sanna har en självbild av att vara en demokratisk lärare i ord och handling men har i verkligheten inte reflekterat på ett djupare plan kring hur demokrati- och värdegrundsuppdraget kan implementeras i musikämnets praktiska realitet. Erik tycker, även han, att demokrati och värdegrundsorden är självklarheter vilka, med hans ord, fungerar som ett filter vilken undervisningen går igenom. Det som han dock påpekar som ett dilemma är hur demokratisk undervisningen bör vara. Hur mycket ska läraren bestämma, hur mycket ska läraren bara lära ut och hur mycket ska en låta gruppen göra? På grund av tidspress gynnas eventuellt klassen av att han bestämmer en låt och ser till att arrangera den istället för att lämna det ansvaret på gruppen. Det tar längre tid att reda ut allas tycke och smak när det ska väljas en låt och arrangeras, menar Erik. Han säger också att det givetvis är mycket roligare och lärorikt när alla är involverade i processen.

På Lars skola uppstår ett dilemma vilket de andra två lärarna inte nämner, nämligen, såsom Lars beskriver det att det är ohållbart många elever som har någon slags diagnos eller problematik. Han tycker inte de finns en egentlig dragkamp mellan demokrati-, värdegrund- och kunskapsuppdraget men hänvisar till att han ibland känner sig mer som en kurator än lärare.

/Lars: Om inte den här eleven går här så kanske den inte går nånstans så, börjar med droger eller hamnar i missförhållanden och då fattar man logiskt ju och känslomässigt att det är ju bättre att dom går här. Det kan ju såklart finnas en inre kamp där man ibland bara, ah, suck liksom du övar ju aldrig, jag skulle vilja gå vidare, jag har så himla mycket kul jag skulle kunna visa dig kära gitarrelev men du gör ingenting för du försöker bara överleva dagen men jag har så himla mycket jag vill, man får ju liksom försöka inspirera så gott man kan men där kanske det finns en dragkamp på nåt sätt. En inre hos mig, att jag vet vad som är rätt, jag vet moraliskt men jag kan ändå inte låta bli att tycka att det är lite trist ibland //

Lars lyfter därmed i sitt resonemang upp parametern som handlar om elevers sociala situation och emotionella tillstånd där svårigheten för honom verkar vara att dessa aspekter ibland står i vägen för den kunskapsundervisningen han har i åtanke. Lars verkar ändå ha en förståelse för att elevernas sociala och emotionella tillstånd inte går att ignorera utan behöver få utrymme någonstans för att eleverna inte ska fly skolans värld.

5.3. Demokrati som något självklart

I de tre intervjuerna talar deltagarna om demokrati som något självklart. Risken med denna självklarhet kan resultera i en obefintlig diskussion kring demokrati men den behöver ständigt definieras och ges betydelse. I intervjuerna var jag benägen att följa upp deltagarnas svar då den frasen dök upp för att undersöka hur denna självklara övertygelse uppkommit, genom kontinuerliga diskussioner på skolan eller genom ett tyst antagande?

Att det skapats en anda av politiskt engagemang bland lärarna och eleverna på Lars skola är historiskt och kulturellt betingat, säger han. Han lägger därefter till funderingen hur det egentligen går till när kulturer bildas och uppstår för att sedan självförverkligas. Många av eleverna, berättar han, tycker om att debattera, är engagerade i att prata om orättvisor i samhället, om genus etc. Det kulturella bagaget blir som en självspinnseffekt, berättar Lars, då elever söker till skolan just för den kultur som formats i ett antal decennier och har fått ett rykte om sig att vara någon slags frizon. Många normer sitter i väggarna, menar han men att ledningsgruppen på skolan leder ett medvetet och kontinuerligt arbete på detta plan vilket är avgörande för att upprätthålla andan i och med att det ständigt kommer nya kollegor. Skolledningen tänker mycket på demokrati- och värdegrundsuppdraget och det gör även eleverna, menar Lars, där många är väldigt aktiva i och utanför skolan gällande exempelvis miljö- och genusfrågor. Lars som bland annat undervisar i ensemble berättar att flera stycken vill bli kallade efter könsneutrala pronomenet hen och könsneutrala namn. Ibland råkar han säga fel, erkänner han och brukar då skylla på att hans generation inte är lika van i det som deras (elevernas) generation. Det viktigaste är att respekten för varandra finns där, anser Lars.

Erik pratar om demokrati och värdegrund som något självklart i sin undervisning, och säger att det är något som är ständigt med på undervisningsnivå och inte som en av och på knapp. Erik berättar att om exempelvis momentet instudering står på

dagordningen i ensembleämnet så går planeringen genom filtret värdegrund och demokrati och därmed, menar Erik, övar eleverna sig i att respektera varandra, ge konstruktiv feedback, övar samarbete och att känna solidaritet med gruppen, att leva sig in i varandras situation och behov. Erik som med en annan kollega skriver en ensembleplaneringen för kommande läsår i april/maj menar dock att det inte skrivs in något om hur demokrati och värdegrund skall genomsyra kursen eftersom det inte står med något om detta i kunskapskraven. Istället säger han att de är självklara. Allting går genom filtret. Senare i intervjun kommer Erik på att ledningen på hans skola gjort en insats det läsåret för att implementera och definiera värdegrundsorden tillsammans hela skolan. Det är oklart dock hur demokratidebatten i Eriks lärarlag ser och har sett ut, det vill säga om det är Erik som själv funderat mycket på värdegrund och demokrati eller om det sporadiskt sker i arbetslaget mellan kollegorna.

Sanna talar både om demokrati som något självklart i hur hon är som människa och agerar samtidigt som hon lägger fram att det är inget som de pratar om bland hennes kollegor. Hon nämner att det kan bero på att betoning på demokrati- och värdegrundsuppdraget tagit alldeles för lite plats under den utbildning hon genomfört på musikhögskolan speciellt med tanke på att det från regeringen och Skolverkets håll är sett som ett mycket viktigt uppdrag.

/Sanna: Inte konkret, som att det här ska ni jobba med som lärare eller det här är lika viktigt som allt annat. Det är i så fall att det är, att det tas som självklart i så fall och det gör det ju kanske... Man tänker ju; Ah nämen att behandla folk med respekt och jämställt och alla ska få ha, uttrycka åsikter. Det tas ju som självklart lite//

Sanna beskriver i sitt resonemang hur begreppen demokrati och värdegrund tas för givna och därmed inte samtalas kring men samtidigt verkar hon sakna explicita samtal om demokratin och värdegrundens praktiska realitet för att få en djupare förståelse för dem. I samtalet med henne nämner jag därför John Deweys tanke om att demokrati ständigt måste ”upptäckas och återupptäckas, omskapas och omformas” (Biesta, 2003, s. 182) och frågar om Sanna ser någon risk med att demokrati ses som något självklart som därmed riskerar att inte diskuteras.

/Sanna: Ja eftersom samhället förändras hela tiden och man kalla nåt en demokrati som inte är det också. Så det är klart att det måste diskuteras hela tiden eftersom samhället förändras och folks uppfattningar om saker

förändras, så demokrati är inte självklart vad det var för tjugo år sen eller tio år sen eller fem kanske. Så de det håller jag nog med om att man måste verkligen hålla igång en diskussion om vad demokrati är//

Sanna förändrar därmed sitt resonemang under intervjuens gång där hon initialt samtalar om demokrati och värdegrund som självklara moment i hennes vardag men där hon mot slutet av intervjun resonerar mer om vikten av en kontinuerlig diskussion kring demokrati och värdegrund för att hålla dem vid liv.

5.4. Musikens fördelar i arbetet med demokrati- och värdegrunduppdraget

Lärarna fick frågan ifall de kunde se att ämnet musik kan framhäva, lyfta fram eller praktisera demokrati och värdegrundsfrågor på sätt som inte andra ämnen kan på grund av ämnets specifika inneboende egenskaper, naturliga förfaringssätt etc. Både Sanna och Erik lyfter fram det faktum att musik handlar mycket om personligt tycke och smak som en fördel med musikämnet. Sanna menar att det blir mer demokratiskt i någon mån för att, så som hon beskriver det, det finns inga fel utan allas åsikter, tankar och smak är rätt. Sanna ger exemplet: ”Kommer nån och säger:... det hade vart snyggt och göra den här förändringen i musiken så; Ah det är klart... att det hade varit det för det tycker du” och ger därmed ett exempel på hur elevernas egna idéer är minst lika viktiga som lärarens.

Erik har ett annat exempel på hur musik kan uppmuntra eleverna att öva sig i att acceptera andras åsikter samt öva sig i att lyfta sin egen åsikt.

/Erik: Jag hade ett ämne som heter konstarter och samhälle får några år sedan... Där jobbade jag mycket med alltså att lära sig förstå att folk har kanske olika uppfattningar om saker och ting och att uppmuntra varandra att ha olika, alltså att vara nyfiken på varandra... här handlar det om att vi kan ha olika uppfattningar om nånting. Vad är musik? Vad är konst för nåt? Och då handlar det om för andra att ha förståelse för det och att det som vi kommer fram till gemensamt sen kan vara otroligt spännande om man inte stänger den dörren direkt liksom att: Oj du har en annan uppfattning, jag är rädd för dig, jag tror min är rätt.//

Erik talar därmed om hur musik kan samtalas kring på ett filosofiskt, abstrakt eller känslomässigt plan där elevernas egenvärldar möts och utmanas. Eleverna övar sig då även i att lära sig förstå perspektiv och åsikter som inte överensstämmer med deras egna.

Katederundervisning, där elever insuper kunskap är en annan aspekt som de estetiska ämnena nästan undviker automatiskt då mycket undervisning sker praktiskt, menar Erik. Gehörs- och musicklära, säger Erik, är ett exempel på en av musikämnenas mer teoretiskt lagda kurser som han varit mån om den inte ska bli för ensidig genom en föreläsningsform. Det har han löst genom att ta in elevernas musikinstrument in i lektionssalen och på så sätt omvandlat teori till praktik.

Fokuset på att sätta kunskap i praktiken är något Sanna anser är just fördelar med musikämnen. Hon menar att arbeta kreativt inom ett ämne befäster och berikar kunskapen.

/Sanna: Jag upplever att man, man får en helt annan erfarenhet av nånting alltså, och liksom berikad kunskap om man får liksom arbeta kreativt och tänka kreativt på, kring nånting... Att använda sin egen sina egna erfarenheter och kunskaper i att liksom lära sig nånting nytt utifrån sig själv och vad man tänker har erfarit i sitt liv och om man då sen kanske gör nåt kreativt med det sen så tänker jag det befästes mer än om det är någon som föreläser om nånting... det skapar reflektion utav bara farten, tänker jag //

Sanna pekar därmed implicit på hur musikämnet kan arbeta med demokratiska arbetsformer genom elevernas reflektioner där de sätter kunskapen i relation till deras tidigare erfarenheter.

Lars lyfter fram sin okunskap om vad de andra ämnena inte kan och menar hellre att en klump ämnen som exempelvis musik, samhällskunskap, religion, filosofi kan ha en mer naturlig plats för demokrati och värdegrundsfrågor där frågorna bedrivs vid ytan medan ett ämne som matematik eventuellt behöver kämpa mer.

5.5. Ett icke existerande samtal och ett fortlöpande samtal

Det råder en avsaknad av en gemensam diskussion kring demokrati och värdegrundsfrågor på gymnasieskolan där Sanna arbetar, berättar hon. Skolan är liten och lärarnas scheman korrelerar dåligt, vilket innebär att det inte finns någon existerande dag i nuläget där alla musiklektörer träffas samtidigt. Med sin tjänst på fyrtio procent missar Sanna arbetslagmötetiden som ligger på en dag hon inte arbetar på skolan men hon berättar att hon har lagt på förslag att lärarlaget borde ses en gång i månaden för att prata sig samman. Då det än så länge inte finns någon mötetid där Sanna kan närvara menar hon att hon distanseras från skolans verksamhet och i

avsaknad delaktighet i skolans verksamhet genom sin tjänst, menar Sanna, att det i sin tur påverkar hennes motivation att från eget håll försöka bli mer delaktig. Följden blir därmed att potentiella tillfällen att tillsammans med andra lärare diskutera demokrati och värdegrundsfrågor saknas i Sannas tjänst. Hon säger att det hade underlättat att diskutera dessa ämnen tillsammans med andra kollegor för att på så sätt komma i underfund med hur och vilka metoder hon kan använda sig av för att på ett framgångsrikt sätt låta demokrati och värdegrund genomsyra musikundervisningen.

På Eriks arbetsplats, berättar han, att något hände när ledningen tog tag i att samla hela skolan till dess tre honnörsord; kunskap, kreativitet och trygghet. Genom ledningens satsning under höstens termin har estetlärarna börjat ta upp ämnen som solidaritet med hela arbetslaget. Även om demokrati- och värdegrundsuppdraget knappast är något nytt, resonerar Erik menar han ändå att de är nu mer synkade med hela skolan då det arbetet inte varit så tydligt innan. Han berättar att de på så vis skapat en gemensam grund att arbeta utefter vilket förhoppningsvis, i sinom tid kommer karaktärisera och definiera hela skolan.

/Erik: Det är ju också nåt som jag får ge en eloge till vår ledning att dom, det var ju nåt som dom sa; nu ska vi göra det här och det här den här terminen och vi ska ägna A-dagarna åt det... Då träffades vi liksom och jobbade på det här, dom här orden från examensmålen och det måste jag säga att sedan vi gjorde det så har det liksom implementerats mer i våra kurser... Det är nånting som tas upp mer. Hur vi jobbar med solidaritet liksom. Vad är det för oss och hur jobbar vi med samarbetsförmåga. //

Ledningens arbete med att samla hela skolan för gemensamma samtal, har tillsynes varit viktigt för att skapa en norm på Eriks skola där demokrati och värdegrund blir en del av vardagen och där begrepp relaterade till demokrati och värdegrund definieras och ges ny förståelse.

Lars menar att den kontinuerliga diskussionen hålls levande genom exempel som att de tagit tag i tillfällen som utmanar skolans värdegrund och demokratipolicy. Han nämner ett tillfälle där eleverna inför en konsert i ensembleämnet valt en låt vars textinnehåll stred mot skolans värdegrund. När eleverna fick beskedet att de därav inte fick framföra låten kom frågor upp som: Vad är censur? Censurerar lärarna eleverna? Är de poliser plötsligt? Vid det nämnda tillfället gick ärendet upp till högsta chef, berättar Lars, som fick uttala sig kring omständigheterna. Slutbeskedet blev att eleverna

inte fick framföra låten då argumentet var att verksamheten på skolan måste vara i linje med skolans värdegrund.

Skolan har ingått i ett projekt som heter hållbar utveckling som handlar om utvecklingsfrågor och om demokrati. Lars menar att det är ett exempel på skolledningens målsättning att låta demokrati- och värdegrundsarbetet genomsyra skolans verksamhet. Vissa lärare har fått timmar avsatta i sin tjänst till att arbeta med detta projekt. Ett ytterligare exempel är fokuset på elev- och lärarinflytande i skolans verksamhet. Lars berättar hur ledningen involverar lärare och elever i skolans olika organ, utskott och grupper och på sätt exemplifierar Lars hur de engageras i det holistiska arbetet på skolan. Arbetet som Lars menar bland annat gäller demokrati och värdegrund blir eventuellt en mer naturlig del av Lars vardag på grund av att han med kollegor engageras i aktiviteter som sker både utanför och innanför klassrummets väggar.

5.6. Värdegrund och demokrati i musikämnets syfte

Då musikämnets kursbeskrivningar saknar moment som syftar till att *lära om demokrati, genom demokratiska arbetsformer* så riskerar demokrati- och värdegrundsfrågor försvinna i undervisningens praktik. Sanna tror att ett tydligare fokus på värdegrund och demokrati i ämnets syfte hade bidragit till att de punkterna hade tagit större plats i undervisningens utformning. Hon menar att då det i styrdokumentet står att demokrati och värdegrund ska genomsyra hela skolan upplever hon att det är lätt att inte känna sig träffad. Sanna berättar att det är i kursplanerna hon rör sig för det mesta och att om då värdegrund och demokratifrågornas hade stått med i kursplanen hade de aktualiserats än mer. Även Erik instämmer till viss del. Han erkänner att dessa frågor lätt faller bort från radarn och menar att de kräver ett medvetet och kontinuerligt arbete som aldrig får stanna av just för att han ständigt ska påminnas om dem. Erik tycker att demokrati och värdegrundsfrågor har en tydlig plats i ämnets syfte samtidigt som han menar att om det stått mer om det hade han kunnat arbeta med det på ett mer direkt sätt.

/Erik: I till exempel ensemblekursen så är det väldigt många moment och det svårt att få tiden att räcka till i att få in dom momenten. Hade nåt av dom momenten handlat om att man ska främja förståelse för andra människors, människors förmågor till inlevelse och så som det står i värdegrunden i läroplanen så hade det varit så hade man kunnat arbeta med det mer direkt men som sagt nu så jobbar jag mer med det som ett

filter som går igenom allt på nåt sätt... Jag har inte upplevt att det är nåt problem i mina kurser. //

Det Erik lägger i sitt resonemang skulle kunna sammanfattas till att demokrati och värdegrund riskeras förloras för att det inte finns tillräckligt med tid för att tänka på hur det pedagogiska arbetet med demokrati och värdegrund kan implementeras på ett naturligt och genomtänkt sätt. Han verkar dock inte bekymrad över detta utan verkar anse sig lyckas med uppdraget ändå.

Lars är kluven och ger lite olika perspektiv i sitt svar. Han menar att han gillar när saker är konkreta och att demokrati och värdegrundsfrågorna är just det, å andra sidan säger han att frågorna måste in i allt.

/Lars: Det liksom skulle till och med vara... så att när jag går nere i korridoren liksom och möter en elev mellan lektioner så måste jag ha fokus på demokrati, genus, värdegrund och allting sånt hela tiden här som professionell lärare och så då, då är jag kanske lite mer benägen att... jag tycker nog att rektorn ska driva dom här frågorna liksom på en bred front så att det gäller allt liksom i mötet med elever... Och i så fall skulle det för min del inte behöva stå i kursplanen för då bedriver man det på en ännu bredare front, inte bara kursplanen, utan i matsalen eller liksom i korridorerna. Så då behövs inte det för min del tycker jag. Så det ställer ju stora krav på rektorn förstås men det ah nä jag tycker nog inte det behövs, inte här just nu hade det inte behövts för att vi jobbar som vi gör //

Lars lyfter med detta resonemang fram vikten av att skapa en norm där arbetet med demokrati och värdegrund är en naturlig del av skolvardagen. Lars resonemang kan tolkas som att ledningen har ett ansvar men också en möjlighet att skapa ett sådant klimat där demokrati och värdegrund genomsyrar allt som händer inom skolans verksamhet. På skolor där det måhända inte fungerar lika bra anser Lars att krav kan ställas på sin rektor vars ansvar blir att hålla diskussionen levande genom exempelvis inspirationsdagar och föreläsningar.

Om värdegrund och demokrati haft större plats i ämnets syfte och centrala innehåll, resonerar Lars, så hade andra skolor vars fokus inte låg på det kanske hjälpts av en sådan tydlighet. Eventuellt, säger Lars, hade vissa lärare börjat klaga med resonemang som ifrågasätter vilken roll den har som musiklärare som anser sin uppgift vara att lära ut att spela musik. Frågan blir, menar han: vad kan man förvänta och vad förväntas av mig? Lars fortsätter med argumentet att det hade kunnat slå över om varannan mening i

centralt innehåll handlar om värdegrund och demokrati och att det då blir endast fokus på det och mindre fokus på att spela. Lars säger att han tycker det hade varit intressant att testa vad som skulle hända.

5.7. Skolverkets uppdrag

Då skolreformen Gy11 introducerades fick Skolverket i uppdrag av regeringen att kartlägga skolors arbete med demokrati och värdegrundsfrågor samt erbjuda utbildningsmöjligheter för lärare och rektorer inom detta fält (Skolverket, 2015). I och med denna satsning finns en stor mängd stödmaterial för att till exempel ge idéer till lektionsplaneringar att nyttja, även i form av böcker och genom Skolverkets hemsida. Trots denna gedigna bank av material samt det uppdrag som Skolverket fått har inte de tre lärarna nämnvärt påverkats/märkt av denna satsning.

Erik och Lars överensstämmer i deras svar av att de varken märkt av Skolverkets satsning eller nyttjat något av myndighetens material själva. Däremot menar de att det märkts från ett högre säte, nämligen genom ledningsgrupperna på skolorna. Satsningen har bland annat tagit sig uttryck genom föreläsningar och gruppdiskussioner som handlat om skolans demokratiska arbete och den gemensamma värdegrunden. På Eriks skola har ledningen samlat alla skolans lärare för att därefter delat in de hundra lärarna i tvärgrupper. Genom att träffa dittills okända lärarkollegor, samlas de i olika grupper och har bland annat diskuterats skolans honnörsord; kunskap, kreativitet, trygghet. På detta sätt, berättar Erik, diskuterade lärarna i tvärgrupperna kring orden; hur de definierades, hur de ville förhålla sig till dessa, hur de skulle implementeras på skolan etc. Därefter samlades materialet in för att sammanfattas. Det är ett tydligt exempel på hur Skolverkets satsningar påverkat skolan, menar Erik, där de tre honnörsorden endast varit realiserade genom sin existens på skolans hemsida tills förra terminen.

Lars diskuterar rannsakande varför han ej nyttjat Skolverkets material och menar att det troligtvis är en fråga om i vilken mån behovet finns på skolan av extern vägledning. Han lägger fram scenariot att ifall han hade haft anställning på en annan skola där demokrati och värdegrund aldrig diskuterades menar han att han troligtvis hade upplevt ett annat behov av att leta upp information på egen hand för väglednings skull men i nuläget känner han inget sådant behov.

Att vara nyanställd lärare och dessutom anställd på tre olika arbetsplatser är den troligaste anledning, enligt Sanna, till varför Skolverkets material inte nått henne och

hon menar att om hon hade haft exempelvis fem års praktisk erfarenhet som lärare hade säkerligen hennes svar varit annorlunda.

6. Diskussion

Skolans uppgift är att barn och ungdomar ska förberedas inför sitt självständiga inträde i samhällets strukturer genom två uppdrag; kunskapsuppdraget och demokrati- och värdegrundsuppdraget. Mellan de två senaste skolreformerna Lpf94 och Gy11 har det skett en förändring i demokrati- och värdegrundsuppdraget där demokratiinslagen tonats ner, kunskapsbegreppet har kondenserats till enkelt mätbara kunskaper och där arbetsmarknadens behov tar allt större plats (Ledman, 2014, Englund, u.å.). Med det fria skolvalet har demokrati- och värdegrundsuppdragets roll försvagats då skolorna visar alltmer homogena grupper av elever som omges av personer vars sociala, kulturella, etniska och religiösa bakgrund liknar varandra (Assarsson et. al, 2011; Englund, u.å.). Skolan förlorar sin unika roll som naturlig smältdegel av samhällets alla skikt och saknar då friktionen som uppstår när heterogena grupper möts. Uppstår ingen friktion, inget ifrågasättande av rådande normer och regler hotar det demokrati- och värdegrundsuppdraget. Det ”måste ständigt upptäckas och återupptäckas, omskapas och omformas” (Biesta, 2003, s. 182). Skolans målsättning gällande demokratiuppdraget ämnas uppfyllas genom att eleverna ska ”lära sig om demokrati, genom demokratiska arbetsformer, för att kunna bidra i ett demokratiskt samhälle” (Skolverket, 2015, s. 2). Dock visar undersökningar att elever behöver fler tillfällen att öva sig i demokratiska förfaringsätt då det visat sig att elever har bristande färdigheter att utöva inflytande samt saknar plattformar där detta ges tid för (Skolinspektionen, 2012; Tholander, 2005).

Ämnet musik tillhör de valbara ämnena som med Gy11 förlorat sin roll som explicit demokratiförmedlare men förmodas nu, implicit involvera demokrati- och värdegrundsfrågor in i ämnet genom bland annat demokratiska arbetsformer. Denna studie har intresserat sig för lärare som inkluderas av uppdraget men som ändå inte getts en tydlig uppgift och funktion i det arbetet. Studiens forskningsfråga är: Hur upplever och beskriver musiklektörer på gymnasiet det praktiska arbetet med skolans demokrati- och värdegrundsuppdrag?

Resultatdiskussionen sammanfattas genom fyra övergripande rubriker som representerar de fynd som konkluderats utifrån studiens resultat och den litteratur som framställts i studien. Rubrikerna är följande: *Detaljsyn kompenseras med ledning som prioriterar unifierad skola, Synen på demokrati och värdegrund, Gy11 samt, Värdegrundens och demokratins plats i Musikämnet. Avslutningsvis följer punkterna Musikpedagogiska konsekvenser, Vidare forskning samt, Slutord.*

6.1. Detaljsyn kompenseras med ledning som prioriterar unifierad skola

Ledman (2014) betonar mätbarhet och fokus på betyg som tongivande aspekter i de nuvarande kursplanerna och att mängden kunskapskrav tenderar försvaga de icke betygsgrundande elementens plats i kurserna - som finnes bland annat i ämnets centrala innehåll och som även gäller demokrati- och värdegrundsfrågor. Denna betoning gör också denna studies lärare när det gäller kursplanerna för musik. Att de nämner brist på tid som en avgörande faktor för vilka kunskaper som i slutänden prioriteras korrelerar med resultatet från Skolverkets attitydundersökning (2016a) som menar att fem av tio lärare känner sig ofta eller är ständigt stressade på grund av brist på planeringstid, stor mängd dokumentation och att många elever behöver hjälp. Informanterna Lars och Erik ser dock många fördelar med den tydlighet som Gy11 visar och efterfrågar, vilket, de menar, i sin tur ger transparens för lärare som nu behöver än mer samplanera och tillsammans definiera de olika värdeorden i betygskriterierna för att göra dem rättssäkra och för att kunna sätta likvärdiga betyg. Lars menar att för eleverna blir konsekvensen även där transparens då betygskriterierna konkretiseras och genom hans/lärarnas arbete med att definiera kriterierna så har eleverna än mer kontroll över sitt eget lärande. Dock hotar fokuset på den detaljstyrda mätbarheten den holistiska synen som krävs i det kontinuerliga demokrati- och värdegrundsarbetet (Fritzén, 2003). Mycket tyder på att demokrati- och värdegrundsuppdragets krav uppfylls på holistisk nivå och nödgar kontinuerligt och målinriktat arbete kollektivt (Skolverket, 2015). Även ur respondenternas svar framkommer denna vikt av kollektivt samarbete för ett lyckat värdegrund och demokratiarbete där en ledning som prioriterar en unifierad skola spelar en signifikant roll.

Att som ensam lärare axla uppdraget är mycket svårt och det är märkbart om fokus riktas mot Sanna. Här uppenbaras konsekvenserna av ett obefintligt kollegialt samtal kring demokrati. Hon menar att hon saknar metoder för hur demokrati och värdegrund kan implementeras i undervisningen vilket mycket väl kan härledas till att hon inte engagerats av skolans ledning och därmed inte involveras i skolans värdegrundsarbete. Sanna är även den som har mest negativ syn på Gy11 av de tre lärarna, framförallt gällande dess fokus på bedömning. Måhända, på grund av sin korta tid som lärare och med sin tjänst på tre olika skolor, missar hon att tillsammans med kollegor diskutera dokumenten för att hitta handlingsutrymme i dessa.

Då kunskapskraven tar stor del av lärares planeringstid kan en struktur på skolan vara nödvändig där demokrati- och värdegrundsarbetet sköter sig självt som en del av

vardagen och inte är beroende av eldsjälur till lärare för att överleva. Organiseringen av en unifierad skolverksamhet som genomsyras av den gemensamma värdegrunden och demokratiska arbetsförhållanden behöver ske på högsta nivå – från skolans ledning (Skolverket, 2015). Där skulle plats kunna beredas för möten mellan lärare och lägga grunden för pedagogiska diskussioner kring demokrati- och värdegrundsuppdragets teori och praktik för att, som Biesta (2003) indikerar, är det viktigt att hålla debatten levande och kontinuerlig och resonera kring demokrati- och värdegrundsuppdraget för att låta dem influera verksamheten (Skolverket, 2015). Av det skälet anser jag att Skolverkets uppdrag från regeringen, att bedriva ett målinriktat arbete för involverandet av demokrati och värdegrund genom att öka kompetensen hos rektorer och huvudmän, är ett klokt val.

Erik och Lars menar att Skolverkets satsning har märkts från ledningens håll som tagit tag i att samla arbetslagen och hela skolan för att samtala kring demokrati och värdegrundsfrågor. Lars berättar hur deras ledning arbetar för att uppnå ett pågående och kontinuerligt samtal. Ledningen har avsatt timmar i några lärares tjänster med uppdraget att de ska kvalitetssäkra arbetet mot en skola som genomsyras av inflytande, demokrati och den gemensamma värdegrunden. Fortsättningsvis berättar Lars att skolans ledning vill ha in lärare och elever i processer och engageras i dess verksamhet och därmed öppnas plattformar för elever och lärare att öva och praktisera inflytande som Tholander (2005) menar är mycket viktigt.

Även i ett kollegium behövs det en gemensam norm för att lärare i sin planering för kommande läsår och termin involverar värdegrund och demokrati för att säkerställa dess existens och för att komma fram till berikande sätt att implementera frågorna. Lars menar att det tagit många år för dem att lyckas göra bra gedigna matriser utifrån kunskapskraven vars exemplifieringar är givande. Då demokrati och värdegrundsfrågor ej står explicit givna i ämnets syfte finns ej motivation, måhända, att på liknande sätta ägna samma mängd planeringstid på att arbeta fram bra uppgifter och undervisningsmaterial där de inkluderas. Likväl är det troligtvis den tiden och engagemanget som krävs för att framgångsrikt implementera demokrati- och värdegrundsuppdraget.

6.2. Synen på demokrati och värdegrund

Det framkommer från intervjuerna att deltagarna anser demokrati och dess influenser på undervisningen som något självklart och jag frågar mig om deras syn även är en

spegling av hur samhället i stort, eventuellt även styrdokumentet, ser på demokrati- och värdegrundsuppdraget, som något självklart och som sköter sig självt.

Sanna beskriver sitt förhållande till demokrati- och värdegrundsarbetet att det är hennes förhoppning att demokrati och skolans värdegrund demonstreras implicit i undervisningen genom hennes handlingar men samtidigt tycker hon att när hon själv varit elev under sin utbildning på musikhögskolan att det har saknats en diskussion där vikten av demokrati- och värdegrundsuppdraget behandlats och förmedlandet av konkreta arbetsätt. I denna diskussion tänker jag att det måste finnas, både bland lärare och mellan lärare och elever en levande diskussion kring demokrati och värdegrund som uttrycker sig både i handlingar (implicit) och uttryckligen (explicit) med ord (Skolverket, 2015; Skolinspektionen, 2012). Sanna menar att hon under utbildningen nog givits många exempel på hur demokrati- och värdegrundsuppdraget kan utövas konkret i en undervisningssituation men menar att ibland behövs det uttryckas i ord för att förtydliga det som, för övrigt, inte kan förväntas uppfattas (Skolverket, 2015, s. 16-17). Mycket tyder på att det behövs transparens och den transparensen behövs för alla skolans elever då de, precis som lärare behöver metoder ”för att kunna bidra i ett demokratiskt samhälle” (Skolverket, 2015, s. 2).

I analysen av datan uppkommer även svar som får mig att fundera i vilken utsträckning deltagarna själva definierat demokrati- och värdegrundsuppdraget och i sådant fall, hur denna definiering ser ut. Exempelvis Erik säger att han inte upplever problem med demokrati- och värdegrundsarbetet i sin undervisning då all undervisning går genom det filtret. Han menar alltså att det råder ett fungerande arbete med uppdraget. Samtidigt berättar han att något skedde när lärarna på skolan började prata om dessa aspekter och på så sätt involverades mer. Erik bekräftar i sitt resonemang Fritzéns (2003) tankegångar när han berättar hur något hände i lärarkollegiet när ledningen samlade hela skolans personal för att samtala kring skolans honnörsord; kunskap, kreativitet och trygghet. Genom att lärarna fick sätta ord på sina definitioner och associationer till orden uppenbarades nya perspektiv men också nya frågor på hur teori omvandlas till praktik. Erik sätter ord på det som kan vara demokrati- och värdegrundsuppdragets största problem; att demokrati och värdegrunden är så pass vedertagna att de ses som självklara och därmed inte nödgas diskuteras. I denna avsaknad av diskussion riskerar demokrati- och värdegrundsuppdraget förlora sin aktualitet och potentiella samtal kring hur *demokrati i teori* omvandlas till *demokrati i praktik*. Om demokrati och värdegrund används som ett filter så behöver de diskuteras

för att säkerställa deras existens. Definiering och ifrågasättande av normer måste existera för som Sanna menar, något kan kallas en demokrati som inte är det, i enlighet med Biesta (2003). Att Erik inte upplever problem tyder eventuellt på homogeniserade klasser som inte har friktion (Engberg, u.å.). Men när lärare och elever väl stöter på icke demokratiska åsikter; finns då de argument och metoder som nödgas för att möta dessa påståenden och handlingar med fakta?

6.3. Gy11

Litteraturen och deltagarnas uppfattning av Gy11:s fördelar och nackdelar kan sammanfattas till att SOU:s utredning 2008:27 har resulterat i tydliga och transparenta kunskapskrav och betygskriterier. Å andra sidan har frånvaron av demokrati och värdegrund i ämnens syfte resulterat i att helheter går förlorade och sociala och emotionella inslag är borta. De tydliga och många mätbara kunskaper prioriteras men en faktor som stress gör att fokus hamnar på det som måste göras men också att långsiktiga mål faller ut i periferin (Skolverket, 2016a), menar deltagarna.

Styrdokumentet påvisar, likt en metafor, hierarkiska steg från holistiskt perspektiv till detaljnivå: Demokrati och värdegrund ligger som en paraply, på högsta nivå i läroplanen och innesluter hela skolans personal med ledning och kunskapskraven som ligger längst ner vänder sig specifikt till kursernas ämneslärare. Saknas ett sådant metaperspektiv på skolorna riskerar situationen se ut så som Sanna beskriver, att ingen känner sig träffad av målen. Många musiklärares situation liknar Sannas, där de på grund av icke heltidstjänst förloras i värdegrundsarbetet då de inte kan delta eller motiveras att vara engagerade i skolans alla möten och aktiviteter. Kanhända hade demokrati och värdegrunderna behövts mer tydligt i ämnets syfte för deras skull? Och då uppkommer även frågan: Är demokrati- och värdegrundsuppdraget för fragilt om det faller mellan stolarna om inte det finns en ledning som har förmågan eller möjlighet att stötta?

Styrdokumentens funktion är att lotsa lärarna i hur skolor verksamhet och undervisning ska organiseras. Det gäller även demokrati och värdegrundsarbetet i att de ska inse vikten av vad det kan göra för eleverna. Jag skulle vilja ha ett tydliggörande av demokrati- och värdegrundsuppdraget genom ett införande av gemensamma termer. Ett demokrati- och värdegrundsuppdrag behöver definieras för att det, såsom Biesta påpekar, har så många definitioner att de förlorar att ha någon definition alls. På ett sådant sätt tror jag att förståelsen hade ökat för vad demokrati är och kan vara.

Jag anser att Skolverkets uppdelning av *lära om* och *genom* förtydligar en skillnad som gör att demokrati inte hanteras likt ett stort odefinierat moln utan som ett uppdrag som innefattar olika tillvägagångssätt som har skilda funktioner. I ämnets syfte hade en kort genomgång av hur demokrati och värdegrund ska och kan implementeras i just det ämnet bringat ett förtydligande kring demokrati- och värdegrundsuppdragets funktioner och med fördel, genom ett användande av uttrycken *lära om demokrati* och *genom demokratiska arbetsformer: informell/formell*.

6.4. Värdegrundens och demokratins plats i musikämnet

Framtidsvägen – En reformerad gymnasieskola (SOU 2008:27) efterfrågade tydligare kursplaner i sin granskning av Lpf94 med resultatet av ett borttagande av den enigheten som kunskapsuppdraget och demokrati- och värdegrundsuppdraget genomsyrade i Lpf94:s läroplan och kursplaner. Målet för den rensning som gjordes ämnade förtydliga kursernas kunskapskrav och betygskriterier men frågan jag ställer mig är: Varför har demokratiinslag då valts bort som: *lära om demokrati* och *genom demokratiska arbetsformer* i exempelvis i ämnet musik? Om målet varit *förtydligande* så är det en aning förbryllande att de värdegrund och demokratiska element förlagts långt bort ifrån den vardagliga undervisningen; nämligen endast i läroplanen och inte i ämnesplanerna. När Skolinspektionen (2012) i sin rapport kritiserar skolors arbete med demokrati och värdegrund härleder de problemet till att lärare saknar arbetssätt och undervisningsmetoder för att implementera demokrati- och värdegrundsuppdraget i sin undervisning, antyder det inte då att det råder en förvirring kring hur en realisering av uppdraget kan involveras på ett praktiskt plan? Kursplanerna borde då istället lotsa lärare i hur de kan implementera demokrati och värdegrund på ett konstruktivt sätt i lärarens eget ämne. Precis som Skolverkets attitydundersökning visar att lärare alltid eller ofta är stressade för att hinna med så är de tre musiklärarna i studien eniga om att kursplanen är där de tittar för att säkerställa att eleverna får ut det kurserna utlovar, även från ett rättssäkert perspektiv. De demokratiska och värdegrundsbaserade inslagen bör därför vara enkelt tillgängliga för att bereda plats för den effektivitet kurserna kräver av lärare samt den dokumentation och individfokus lärare ska ha. En sådan tillgänglighet, utan att inkräkta på kunskapskraven betygskriterier, hade kunnat göras genom en punkt i ämnets syfte och/eller i det centrala innehållet som definierar demokratiska arbetsformer och hur demokrati på en abstrakt och filosofiskt plan kan realiseras implicit i musik-ämnet.

Enligt den litteratur som redovisats i studien tillsammans med studiens informanter uppkommer flera förslag på hur demokrati och värdegrundsarbete kan lyftas fram och involveras in musikämnets kursplaner. I musikämnet hade *lära om demokrati* kunnat innebära involverandet av källkritik, att bli medvetna konsumenter, lära sig granska källor utifrån bland annat värdegrundens principer. Även lära om demokrati - hur det fungerar i grupper och påverkar gruppdynamiken, hade kunnat involveras då samarbete med andra människor är en stor del av arbetet med musik.

Musikämnet hade kunnat involvera *demokratiska arbetsformer* genom att eleverna får öva sig i att lyfta sin personliga åsikt och stå för den, öva acceptans för andra åsikter. Tänka abstrakt, kritiskt och filosofiskt kring musik, dess normer och känslor den förmedlar. Tänka abstrakt, kritiskt och filosofiskt kring elevernas egen lärprocess, undervisningens uppgifter etc. Ge eleverna tillfällen för reflektion kring deras lärprocess i teori och praktik och ge eleverna inflytande på lektionsinnehåll och resultat.

6.5. Musikpedagogiska konsekvenser

I arbetet med studien har jag sökt få en djupare förståelse för den problematik som uppstår med skolans två uppdrag: kunskapsuppdraget och demokrati- och värdegrundsuppdraget, och hur dessa problem kan handskas. Kunskap, demokrati och värdegrund är tre begrepp som innefattar mycket mer än vad som kan sammanfattas i en mening men jag tror mig komma närmare en förståelse för dem genom de definitioner och perspektiv som de olika källor i studien bidragit med, liksom små pusselbitar som långsamt skapat en helhetsbild. Förståelsen ligger än så länge endast på en abstrakt nivå och jag ser fram emot att försöka omvandla denna kunskap till praktisk förmåga. För att lyckas med att realisera metoder för exempelvis demokratiska arbetsformer i min musikundervisning tror jag att det krävs stöd från kollegor och ledning genom kollektiva, normkritiska samtal.

6.6. Förslag på vidare forskning

För en komplex förståelse för hur demokrati- och värdegrundsarbetet på musiklärares skolor utförs hade det nödgats observationer och på så sätt förstärka lärarnas resonemang eller möjliggöra en analys av skillnader och likheter i mellanrummet ord och handling. Då syftet med studien varit att undersöka de tre musiklärares personliga uppfattningar av demokrati- och värdegrundsarbete i skolan har inte en sådan

fördjupande datainsamling behövs. Arbetet med denna studie har som nämnt genererat en otalig mängd frågor som ej omfattat studiens forskningsfråga.

- Genomsyras musiklärarnas undervisning av demokrati- och värdegrundsarbetet?
- Åtnjuter elever i ämnet musik det inflytande de har rätt till och har de möjligheter att utveckla färdigheter i inflytande?
- Hur bemöter lärare icke demokratiska handlingar? Hur hanterar/möter musiklärare elever med olika kulturella bakgrunder där synen på demokrati och värdegrund kan se olika ut och stå radikalt emot våra svenska lagar?
- Hur förbereds elever för att hantera media, kränkningar, normer på internet?

En annat spår inriktar sig mot lärarutbildningarna.

- Hur förbereds lärarstudenter för att involvera demokrati- och värdegrundsuppdraget i sin undervisning? Är lärarstudenter förberedda?

6.7. Slutord

I sökandet efter demokratin och värdegrundens plats i musikämnets dokument och vardag är det oundvikligt att inte fundera på vilken plats demokrati och värdegrund kommer inta i skolpolitiska debatter och forskning inför nästa skolreform.

När Sverige de senaste åren bevittnat ett stort antal av nyanlända flyktingar har deras existens i landet skapat många debatter om ifall deras flydda krig angår oss här i Sverige och vad vårt ansvar som medmänniskor innebär. Detta är bara en liten del av den trend som går mot att länder i västvärlden stänger sina gränser och med den utveckling vi ser idag är diskussionen om demokrati och fred än viktigare. Vid avsaknad av en kontinuitet i skolors demokrati- och värdegrundsarbete är konsekvensen att elever missar chansen att konfronteras med de svåra dilemman som ofta möter och medföljer demokrati- och värdegrundsfrågor. Skolan har en unik möjlighet att skapa förutsättningar för generationer av barn och ungdomar som uppskattar de demokratiska värdena och som därmed aktivt bidrar till att upprätthålla dessa. Den har även en chans att påverka kommande generationer att välkomna och värdesätta olikheter istället för att rädas dem.

Jag anser det oroväckande att demokrati- och värdegrundsuppdraget inte har en tydlig anknytning i ämnesplanerna. Det finns givetvis en helhetssyn där alla lärostilar ska tillgodose, alla barn och ungdomar är lika värda men om en lärares blick fastnar på

ämnenas kunskapskrav på grund av brist på tid, icke fungerande samarbete i kollegium eller mellan ledning och lärare så ser vi skolor som skapar individualister. Moroten för eleverna blir betyget och inte de omätbara kunskaperna. Är det så dessa elever kommer se på livet? Det är resultaten som räknas, de mätbara kunskaperna och prestationerna som exempelvis karriär, socio-ekonomisk status etc. medan det som inte ”räknas” som kunskaper/förmågor, faller bort i sin icke uppskattade betydelselöshet.

Gymnasiet är en tid av identifikationssökande och mognad i elevers liv. Lars menar att ibland upplever han sig mer som kurator än lärare. Elever vars motivation att lära snarare tillfredsställs genom ett socialt eller emotionellt perspektiv och inte motiveras av betyg eller resultat, av den anledningen får inte demokrati och värdegrunden försvinna från ämnenas syfte, speciellt inte från ett ämne som musik.

Frågan är bara: Är det skolans roll att anpassa sig efter/spegla samhällssynen eller ska den fostra medborgare som faktisk uppskattar och värdesätter demokrati, respekterar alla människor oavsett bakgrund, anser att alla människor är lika mycket värda? Min förhoppning är att de omätbara och målinriktade kunskaperna kommer se en renässans i de nya styrdokumenterna och ta en allt större plats i undervisningen för ur ett större perspektiv tror jag att individens oändliga frihet separerar den från den större gemenskapen, då vi behöver handla efter andras bästa också, inte bara oss själva.

7. Referenser

- Adolfsson, C-H. (2012). Vad räknas som kunskap i den svenska gymnasieskolan?: En kritisk diskursanalys av förändrade policyformeringar mellan 1990-talet och 2010-talet i svensk gymnasieskola. *Utbildning & Demokrati*, 21(2), 15–38.
- Apple, M. (2003). *The State and the Politics of Knowledge*. New York: Routledge.
- Assarsson, I., Ahlberg, A., Andreasson I., & Ohlsson, L. (2011). *Skolvardagens komplexitet: En studie av värdegrundsarbetet i skolans praktik*. Stockholm: Skolverket.
- Aulin-Gråhamn, L. & Thavenius, J. (2003). *Kultur och estetik i skolan*. I rapporter om utbildning 9/2003. Malmö: Malmö högskola.
- Barnham, C. (2015). Quantitative and qualitative research: perceptual foundations. *International Journal of Market Research*, 57(6), 837–854. DOI:10.2501/IJMR-2015-070
- Biesta, G. (2003). Demokrati – ett problem för utbildning eller ett utbildningsproblem?. *Utbildning & Demokrati*, 12(1), 59-80. DOI: <http://hdl.handle.net/10993/7148>
- Bryman, A. (2013). *Social Research Methods*. New York: Oxford University Press Inc.
- Carlgren, I. (2002). *Bildning och Kunskap: Särtryck ur Läroplanskommitténs betänkande skola för bildning (SOU 1992:94)*. Stockholm: Liber.
- Dewey, John (1937/1987a): The challenge of democracy to education. I Jo Ann Boydston, red: John Dewey. The Later Works, 1925–1953. Volume 11: 1935–1937, s181–190. Carbondale and Edwardsville: Southern Illinois University Press.
- Englund, T. (u.å.). *Forskning om medborgar- och demokratifostran*. Hämtat 3/3, 2017 från <http://oru.diva-portal.org/smash/get/diva2:779131/FULLTEXT01.pdf>
- Fritzén, L. (2003). Ämneskunnande och demokratisk kompetens – en integrerad helhet?. *Utbildning & Demokrati*, 12(3), 67-88. DOI: urn:nbn:se:vxu:diva-4148
- Ledman, K. (2014). Till nytta eller onytt: Argument rörande allmänna ämnen i ungas yrkesutbildning i efterkrigstidens Sverige. *Nordic Journal of Educational History*, 1(1), 21-43. DOI: umu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A719770&dswid=6343
- Skolinspektionen. (2012). *Skolornas arbete med demokrati och värdegrund*. Hämtad 20/12, 2016 från

- <https://www.skolinspektionen.se/globalassets/publikationssok/granskningsrapporter/kvalitetsgranskningar/2012/demokrati/kvalgr-demokrati-slutrapport.pdf>
- Skolverket. (2016a). *Attityder till skolan 2015*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket. (2016b). *Värdegrund i förskola och skola*. Hämtad 20/12, 2016 från <http://www.skolverket.se/skolutveckling/vardegrund/>
- Skolverket. (2015). *Redovisning av förnyat uppdrag för att stärka skolans värdegrund och arbete mot diskriminering och kränkande behandling*. Hämtad 9/2, 2017 från http://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publication?_xurl_=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FBlob%2Fpdf3376.pdf%3Fk%3D3376
- Skolverket. (2011a). *Ämne- Musik*. Hämtad 9/2, 2017 från <https://www.skolverket.se/loroplaner-amnen-och-kurser/gymnasieutbildning/gymnasieskola/sok-amnen-kurser-och-program/subject.htm?lang=sv&subjectCode=mus&tos=gy>
- Skolverket. (2011b). *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket. (u.å.). *Ämne- Musik (ej gällande)*. Hämtad 20/12, 2016 från <https://www.skolverket.se/loroplaner-amnen-och-kurser/gymnasieutbildning/gymnasieskola/kursplaner-fore-2011/subjectKursinfo.htm?subjectCode=MU&lang=sv&tos=gy2000>
- SOU 1948:27. (1948). *1948 års betänkande skolmissions betänkande med förslag till riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling*. Stockholm: Ecklesiastikdepartementet.
- SOU 1992:94. (1992). *Skola för bildning*. Stockholm: Norstedts Tryckeri AB
- SOU 2008:27. (2008). *Framtidsvägen – En reformerad gymnasieskola*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Tholander, M. (2005). Värdegrund, demokrati och inflytande ur ett elevperspektiv. *Utbildning & Demokrati*, 14(3), 7-30. DOI: swepub.kb.se/bib/swepub:oai:DiVA.org:liu-31021
- Vetenskapsrådet. (2012). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Åsberg, R. (2001). Det finns inga kvalitativa metoder – och inga kvantitativa heller för den delen: Det kvalitativa-kvantitativa argumentets missvisande retorik. *Pedagogisk Forskning i Sverige*, 6(4), 270–292.

8. Bilagor

Bilaga 1

Länk till enkät:

https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSdlwNE2PCnJjYhcNkpFquJ4mrVwYquw6lDQVjhVQx_r_6d7MQ/viewform?c=0&w=1

Bilaga 2

Frågor: *semi-strukturerad intervju*

1. Hur länge har du arbetat som musiklärare?
2. Vilka ämnen undervisar du i?
3. Har du använt dig av båda läroplanerna? Lpf94 och Gy11.
4. Om ja, ser du någon skillnad mellan dessa två och vad anser du spontant är skillnaden mellan de två läroplanerna? Ser du olikheter i fokus?
5. Vad känner du förväntas av dig som lärare att du borde fokusera på, engagera dig i, från dig själv, styrelse, föräldrar, skolverket, samhället?
6. Är det saker som kanske inte står uttryckligen i styrdokumentet?
7. Värdegrund/demokrati och kunskap. Många anser att de är varandras motsatser (stress-har inte tid-inte tillräckligt med stöd-saknar resurser-inget samarbete): Förstår du konkurrensen mellan dessa två? Eller ser du dem som en enhet?
8. Hur ser du på att det är självklart från Skolverket och regeringens håll att en gemensam värdegrund och demokratiuppdraget genomsyrar undervisningen och att denna värdegrund inte nämns nämnvärt i musikämnets syfte eller kursplanens innehåll?
9. Hur kan musik/estetiska ämnen lyfta fram värdegrund, demokrati på ett sätt som andra ämnen inte kan?
10. Borde värdegrund och demokrati stå uttryckligen i kursinnehållet?
11. Hur arbetar du med värdegrund och demokrati i din undervisning?
12. Hur arbetar ni som arbetslag med detta?
13. Är detta något som det talas om på skolan?
14. Vet du hur andra lärare på skolan arbetar med detta?
15. Hur får du ledning i demokrati- och värdegrundsfrågor av skolledningen?
16. Hur tror du nästa läroplan kommer se ut?

17. Skolverket har satsat mycket på att leverera “gediget” material där lärare får tips och hjälp hur de kan involvera värdegrund i sin undervisning och hela skolapperaturen. Har du använt något av detta material?
18. Om ja, har det hjälpt dig?
19. Vad har det varit för information?